

2017.09.15. Pécs
Szakvizsga előkészítő tanfolyam

Functional Endoscopic Sinus Surgery (FESS, ESS, EEA)

Dr. Bella Zsolt Ph.D

SZTE, AOK, Fül-Orr Gégészeti és Fej-
Nyaksebészeti Klinika

FESS

- Indikáció
- Tervezés
- Előkészítés
- Fektetés, izolálás
- ITN/local?
- Eszközök
- Véréscsillapítás
- Sinus rinse
- Tampon?
- Szövődmények
- Post op care
- Kontroll
- Reoperatio?

Indikáció

- CRS +/- NP
- Arcüregi idegentest
- Arcüregi cysta
- Mucocele
- Biopsia
- Epistaxis
- DCR
- Orbita decompressio
- N. opticus decompressio
- Septum plastica
- Anterior turbinoplastica

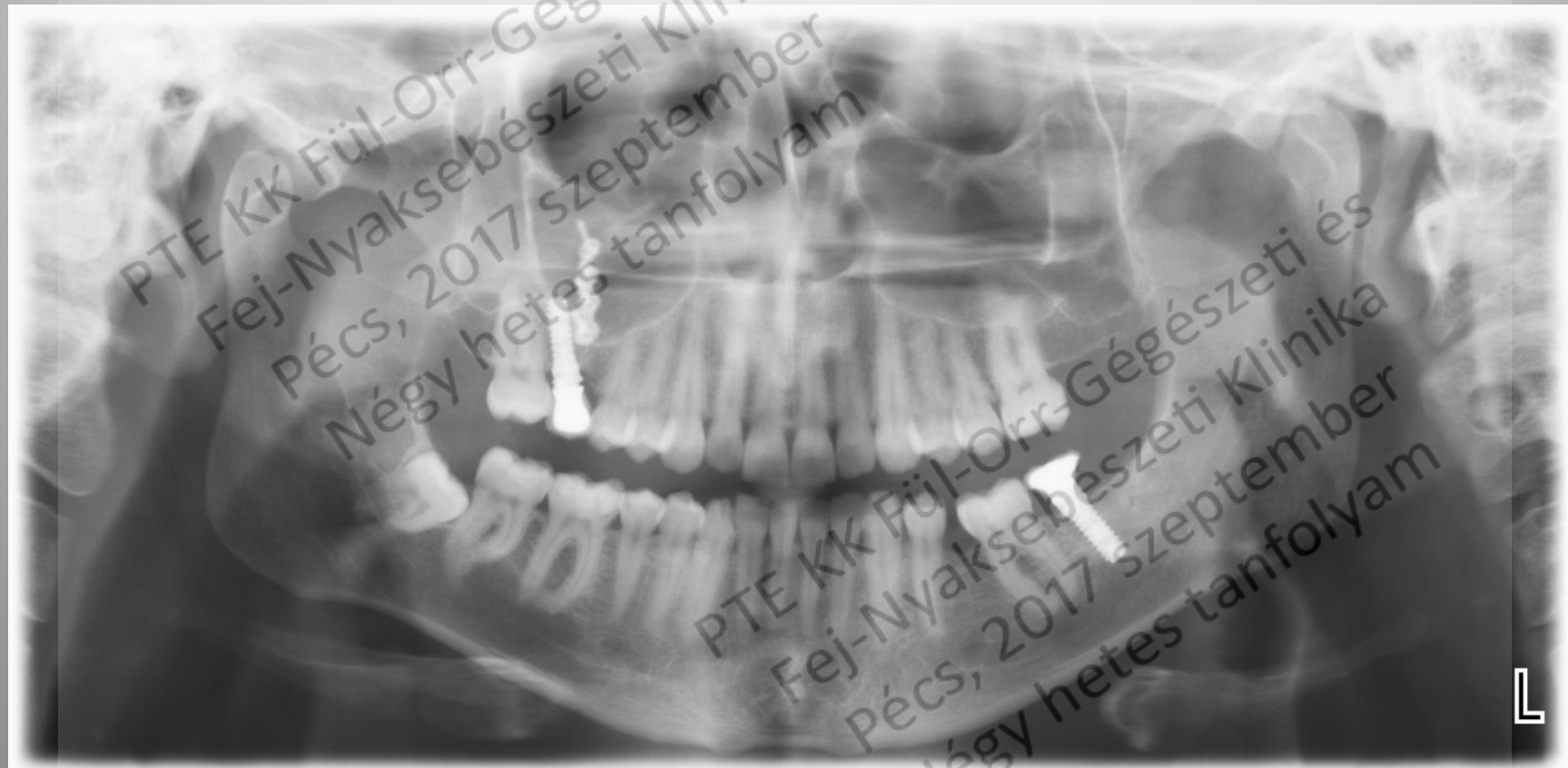
Tervezés/modalitások

- CT +/- kontrasztanyag
- Cone beam CT
coronalis, axialis, sagittalis
- MRI +/- kontrasztanyag
- orrméreg röntgenfelvétel
- ultrahang

PTE KK Fül-Orr-Gégészeti és
Fej-Nyaksebészeti Klinika
Pécs, 2017 szeptember
Négy hetes tanfolyam

2015.08.25.

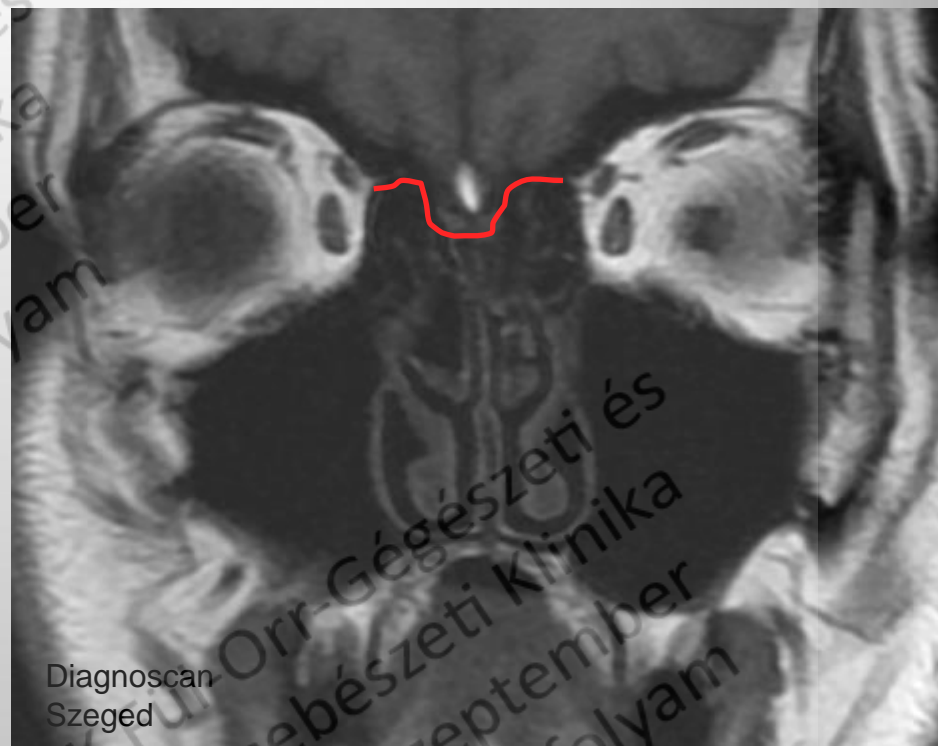
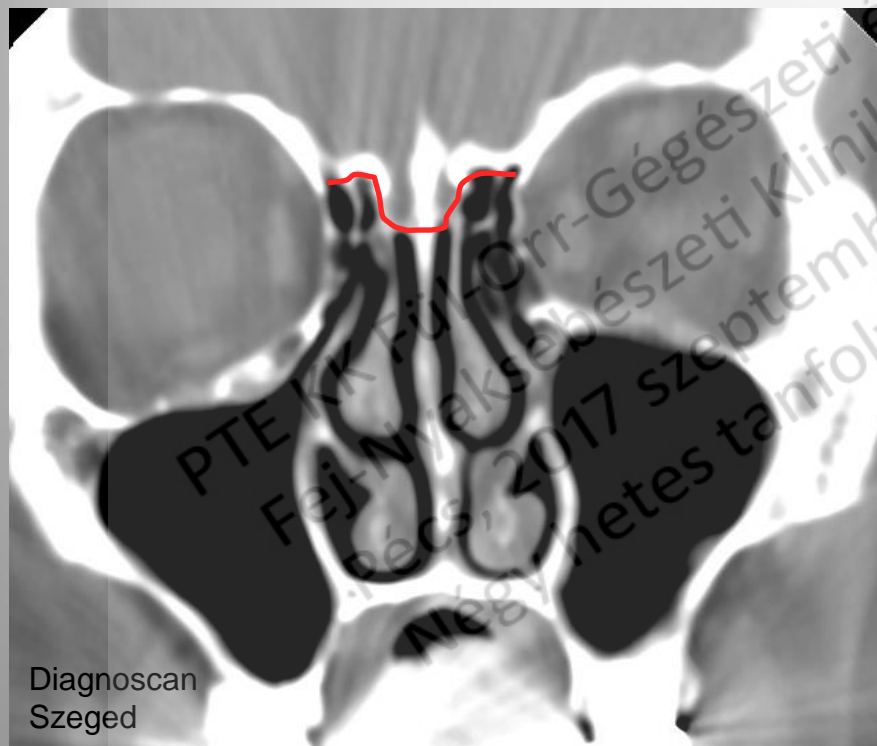
2015.08.25.

2015.11.23. Waters

Coronalis CT/MRI

crista galli

septum

lamina papyracea

elülső rosta

középső orrkagyló

sinus maxillaris

rostatető

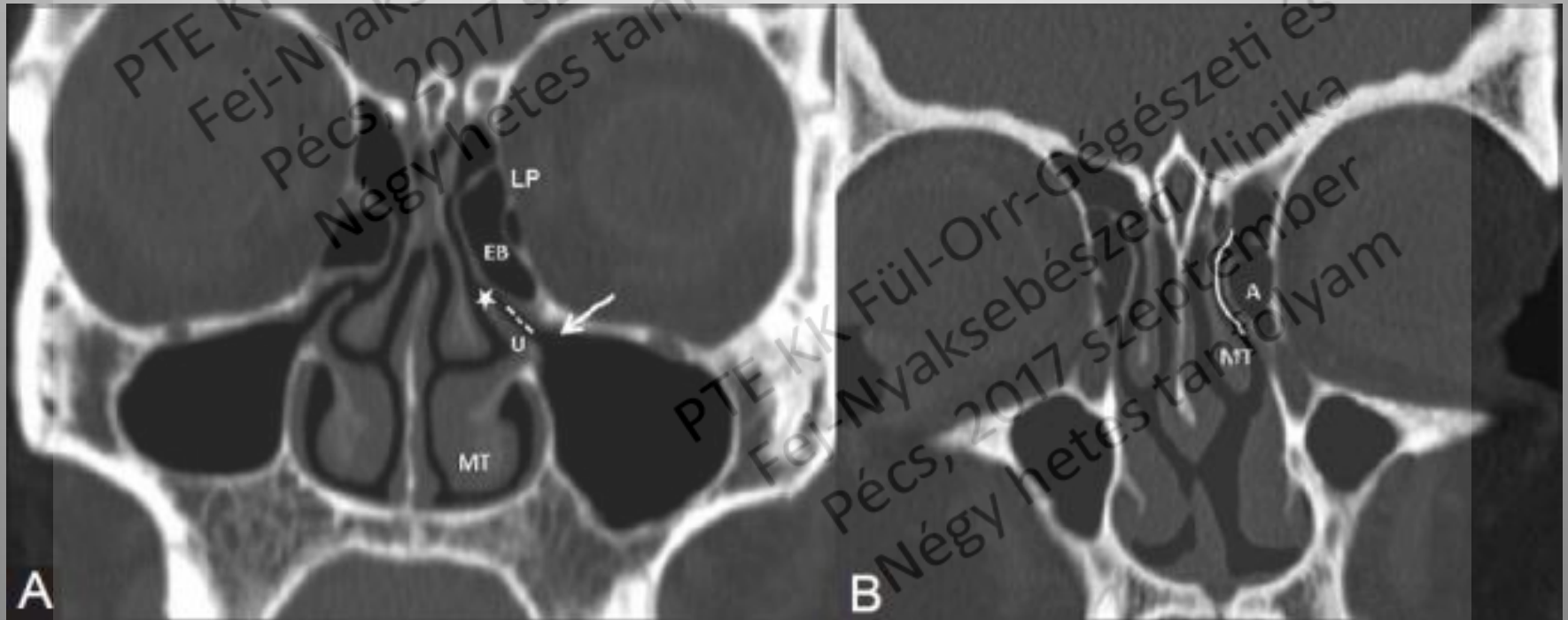
alsó orrkagyló

processus uncinatus

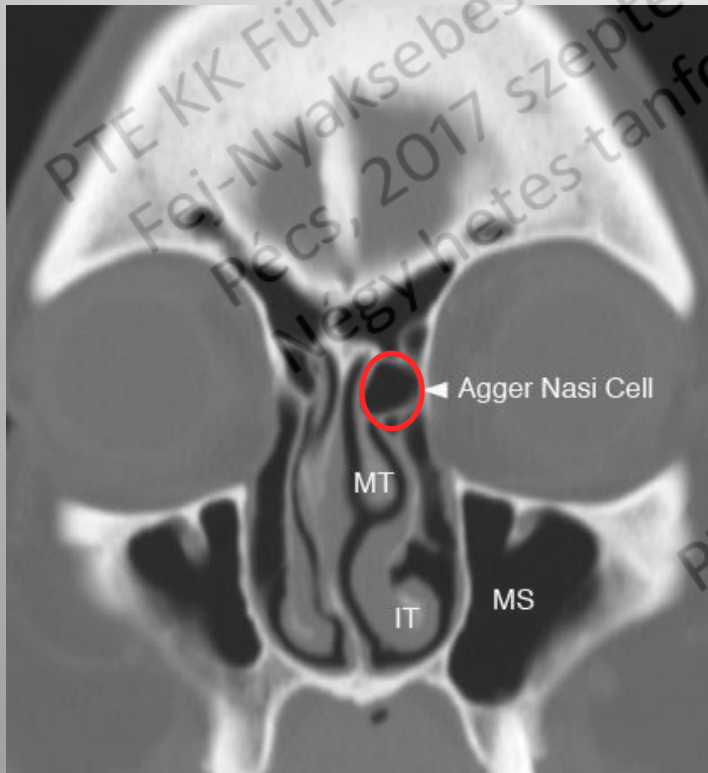
Ostiomeatalis egység

- sinus maxillaris ostiuma
- ethmoid infundibulum
- elülső rostasejtek
- recessus frontalis

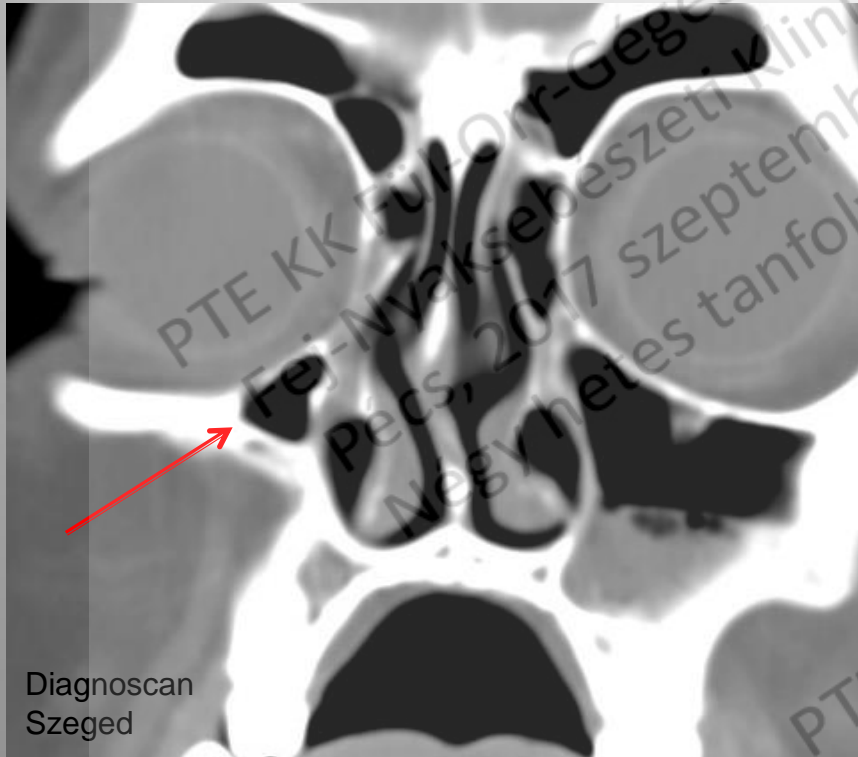

Agger nasi

- A legelülső rostasejt – légtartó
- Ethmoturbinalis maradvány
- Ha nagy, szűkítheti a recessus frontalist és a középső orrjáratot

Sinus maxillaris hypoplasia

Diagnoscan
Szeged

Diagnoscan
Szeged

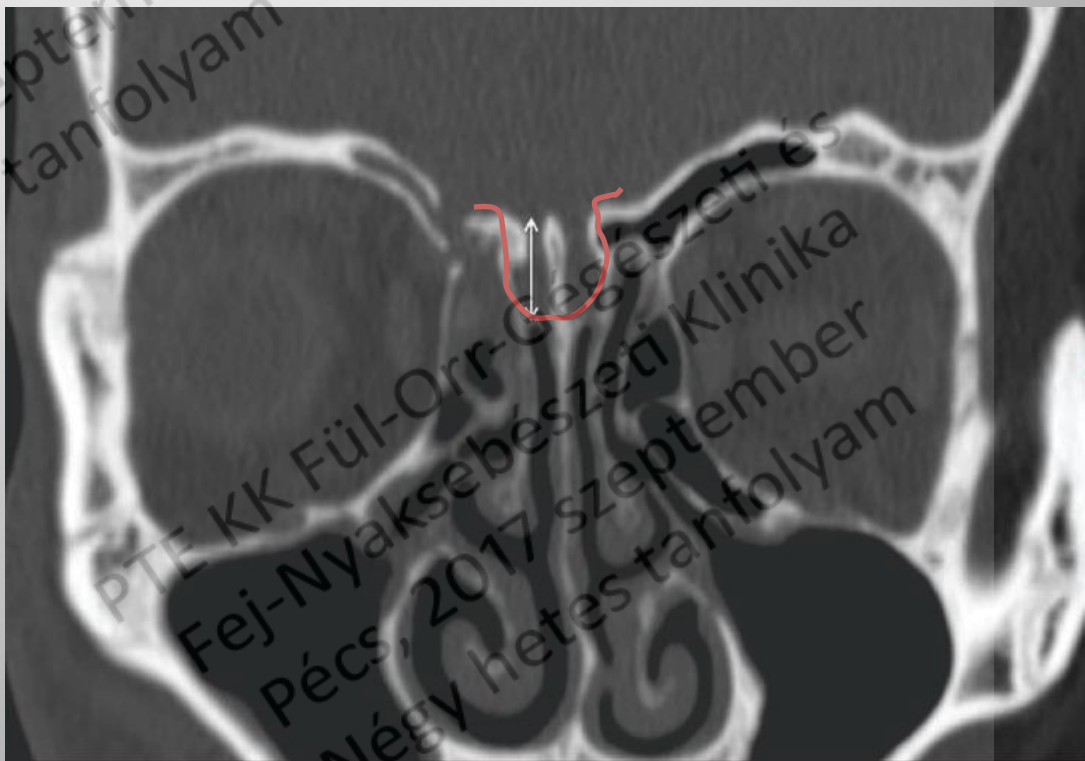
Rostatető

- Fossa olfactoria mélysége – Keros-féle beosztás
  - I. típus: < 3 mm
  - II. típus: 4-7 mm
  - **III. típus: 8-16 mm**

SÉRÜLÉSEK!!!

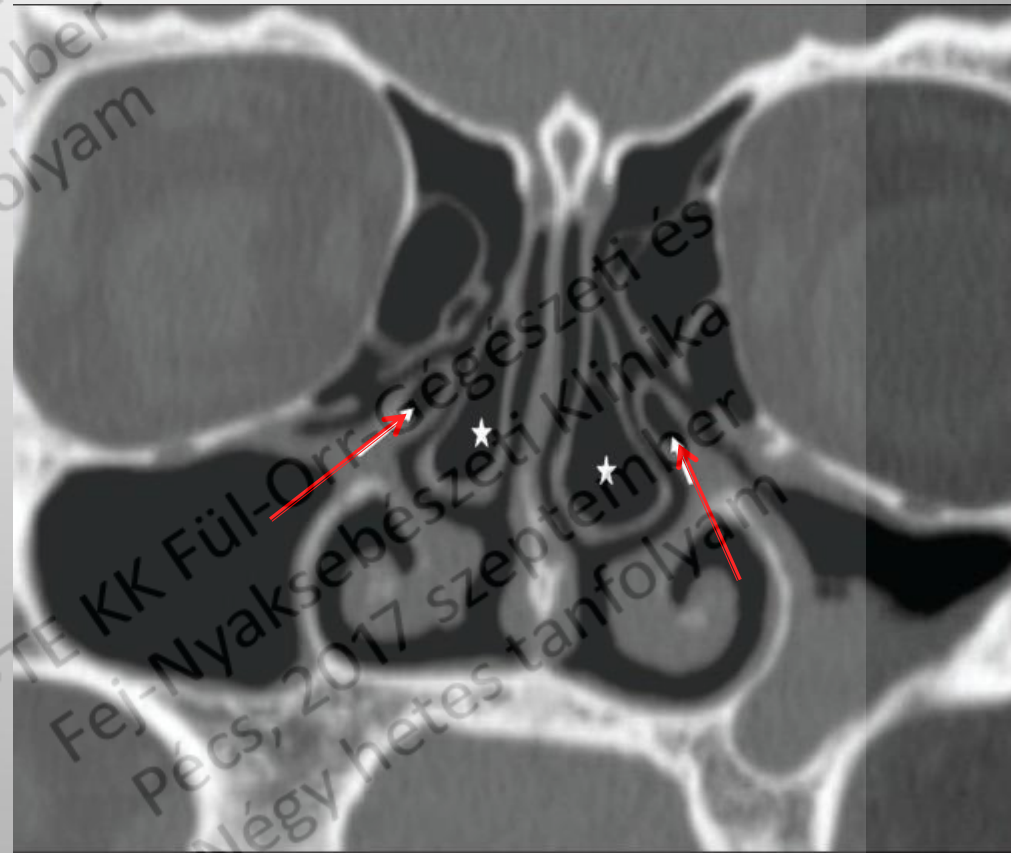
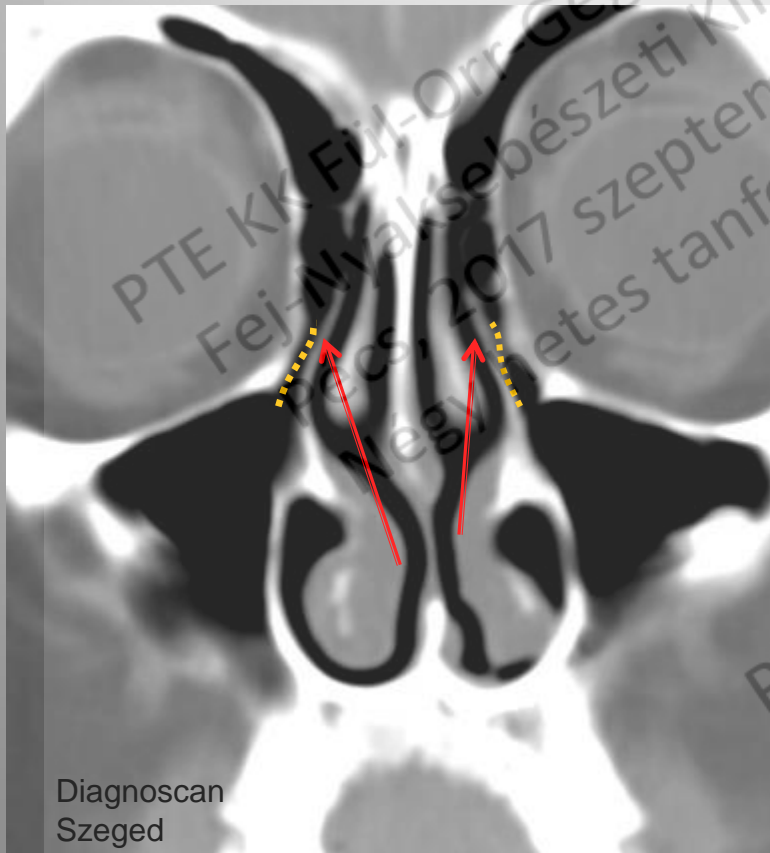
- Iatrogén liquorcsorgás
- A. ethmoidalis anterior
- Intracranialis sérülés

ASZIMMETRIA!

Processus uncinatus

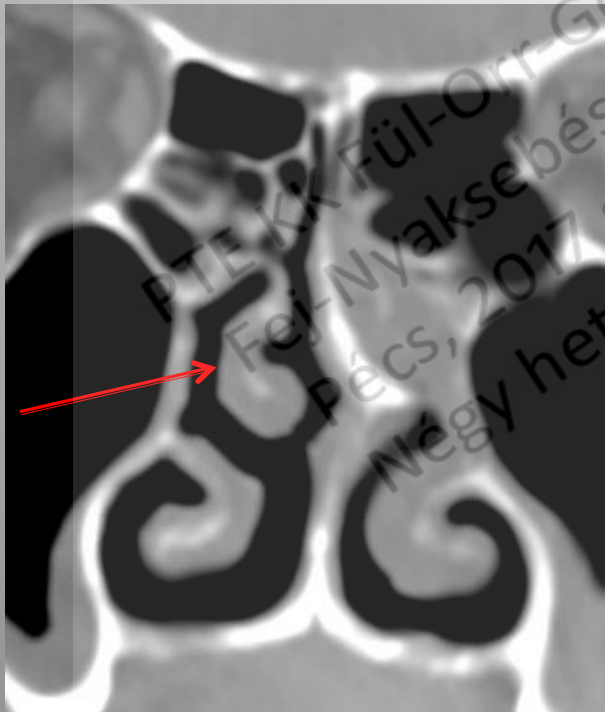
Pneumatizált PU – bulla uncinatus

Uma Devi Murali Appavoo Reddy and Bhawna Dev - Pictorial essay: Anatomical variations of paranasal sinuses on multidetector computed tomography-How does it help FESS surgeons? Indian J Radiol Imaging. 2012 Oct-Dec; 22(4): 317–324.

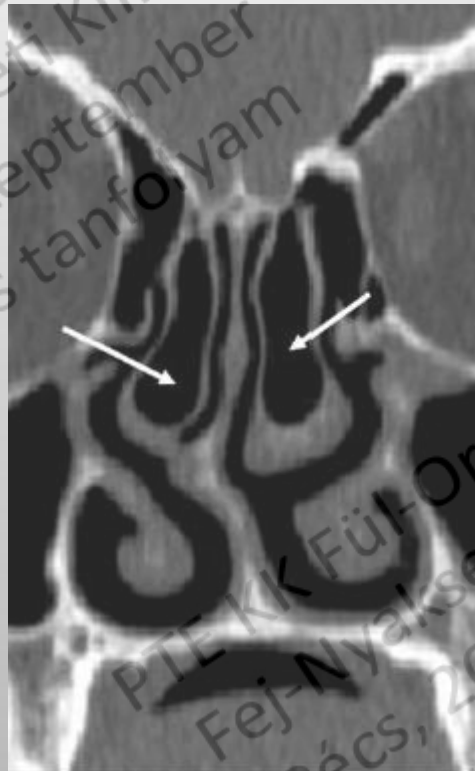
Középső orrkagyló variációi

Paradox kagyló

Diagnoscan
Szeged

Concha bullosa

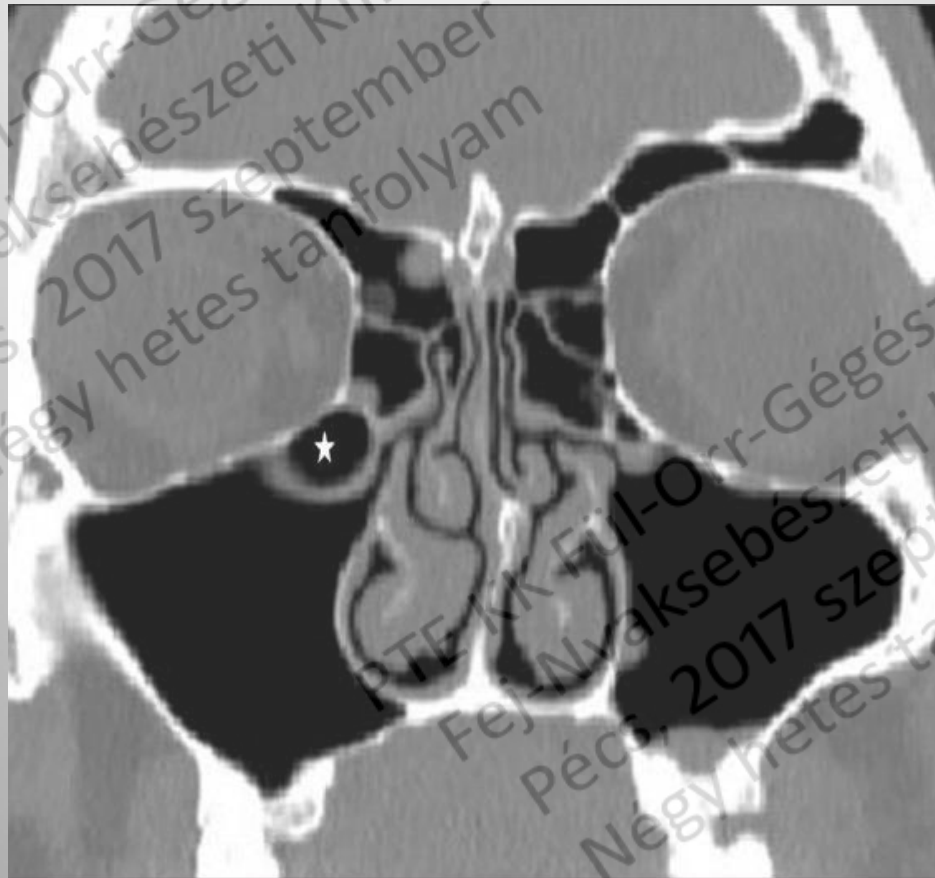
Concha lamellaris

Uma Devi Murali Appavoo Reddy and Bhawna Dev - Pictorial essay: Anatomical variations of paranasal sinuses on multidetector computed tomography-How does it help FESS surgeons? Indian J Radiol Imaging. 2012 Oct-Dec; 22(4): 317–324.

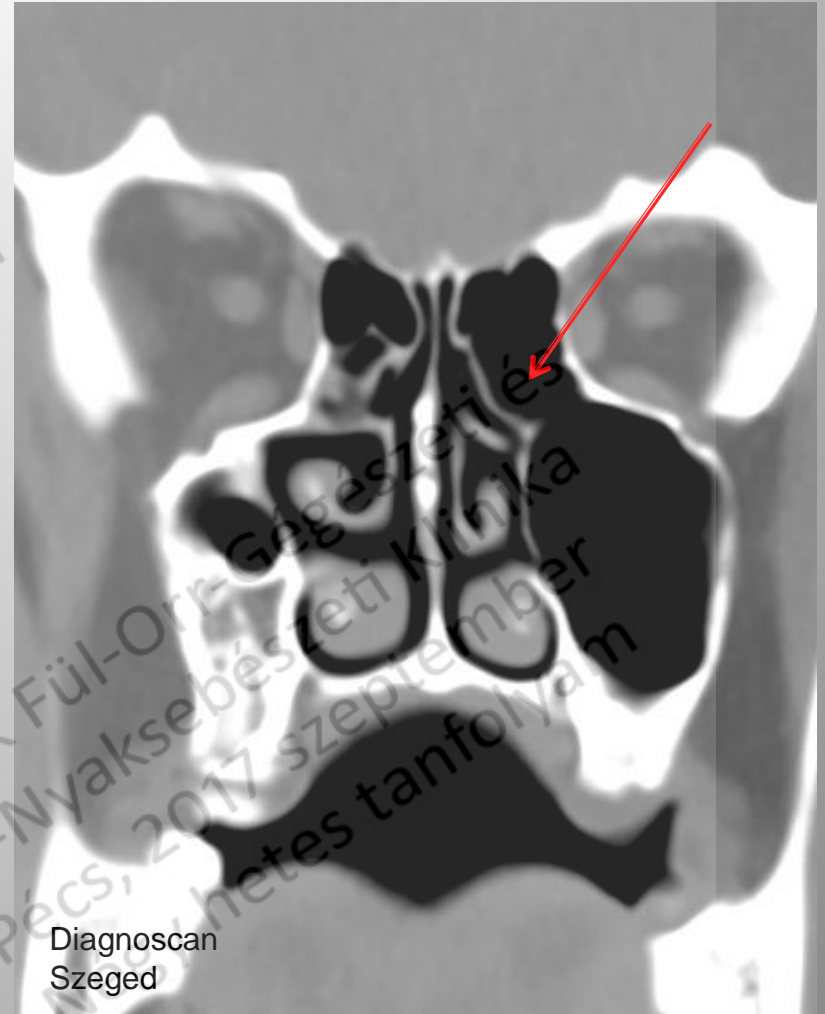
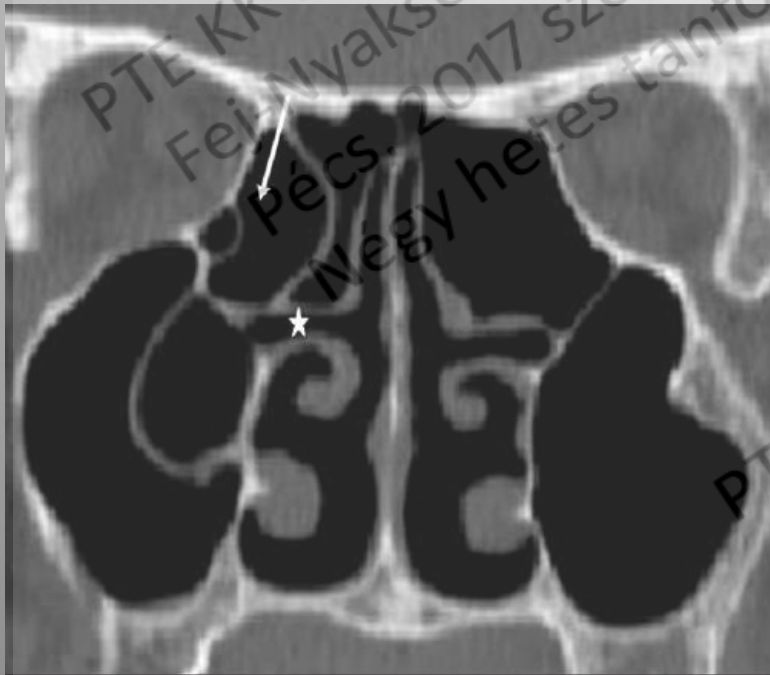
Infraorbitalis ethmoid sejték (Haller-sejtek)

- Légtartó rostasejtek a sinus maxillaris felső medialis fala és a lamina papyracea legelülső része mentén

Bulla ethmoidalis

- A legnagyobb elülső rostasejt
- Lateralis fala: lamina papyracea
- „óriás bulla”
- Bulla ethmoidalis hiánya

Uma Devi Murali Appavoo Reddy and Bhawna Dev - Pictorial essay: Anatomical variations of paranasal sinuses on multidetector computed tomography-How does it help FESS surgeons? Indian J Radiol Imaging. 2012 Oct-Dec; 22(4): 317–324.

Hátsó septalis sejt

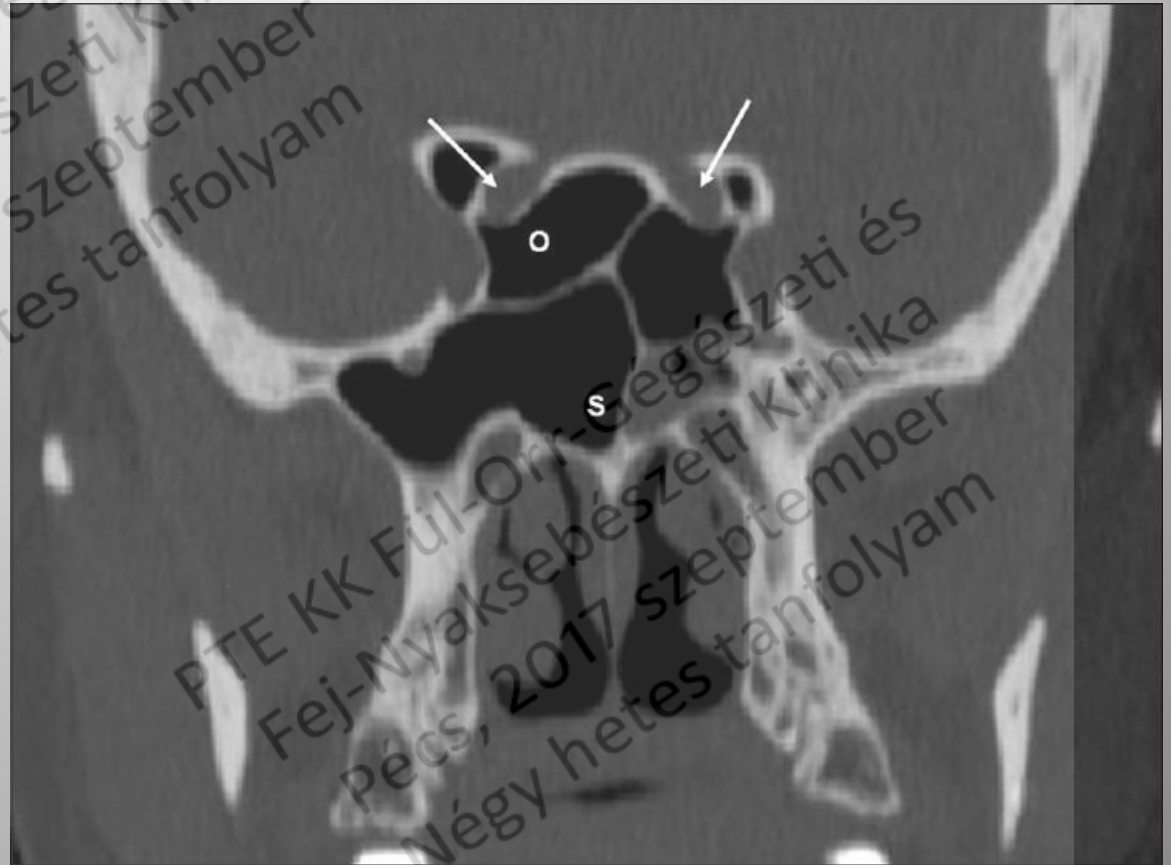
- Sinus sphenoidalisszal kommunikál

Ónodi-sejtek

Az os sphenoidaléba terjedő hátsó rostasejtek.

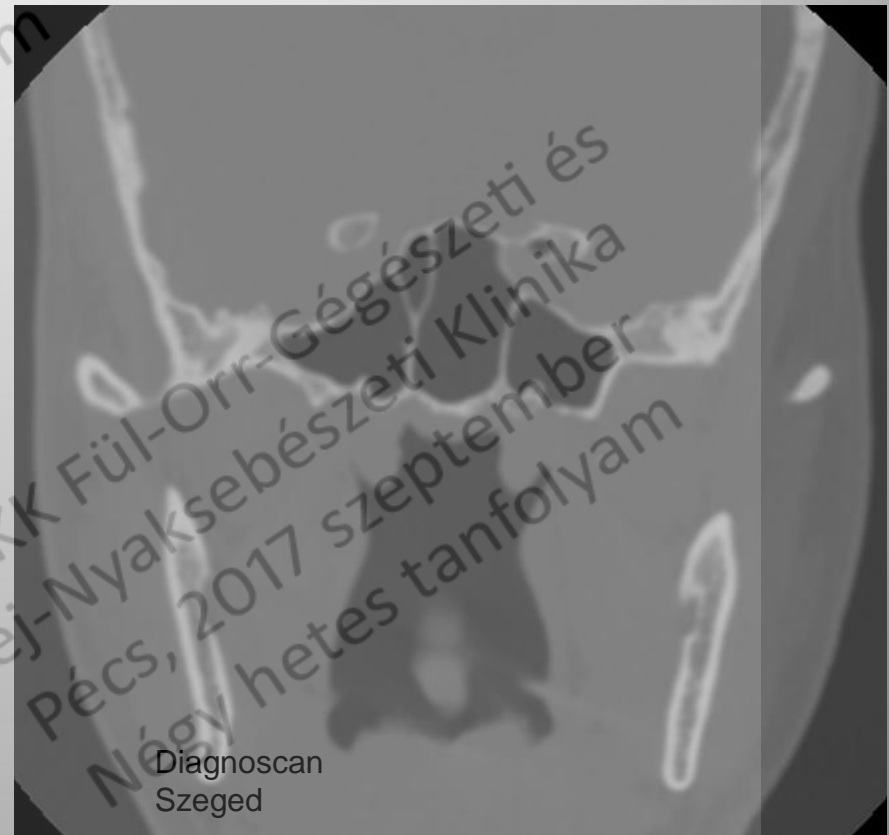
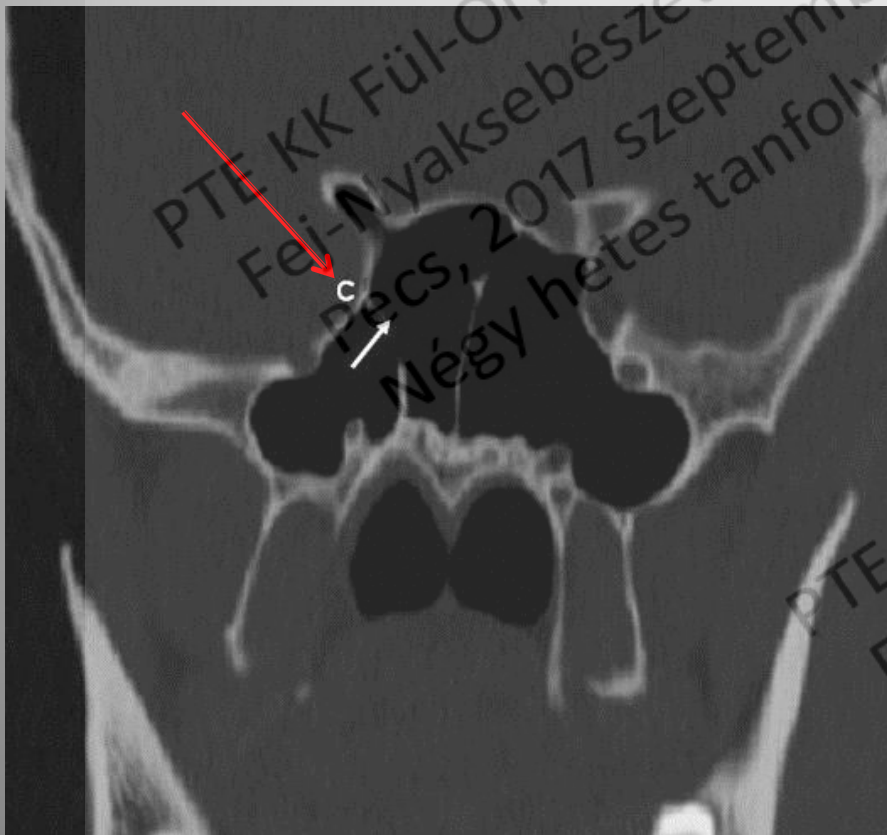
N. opticus!

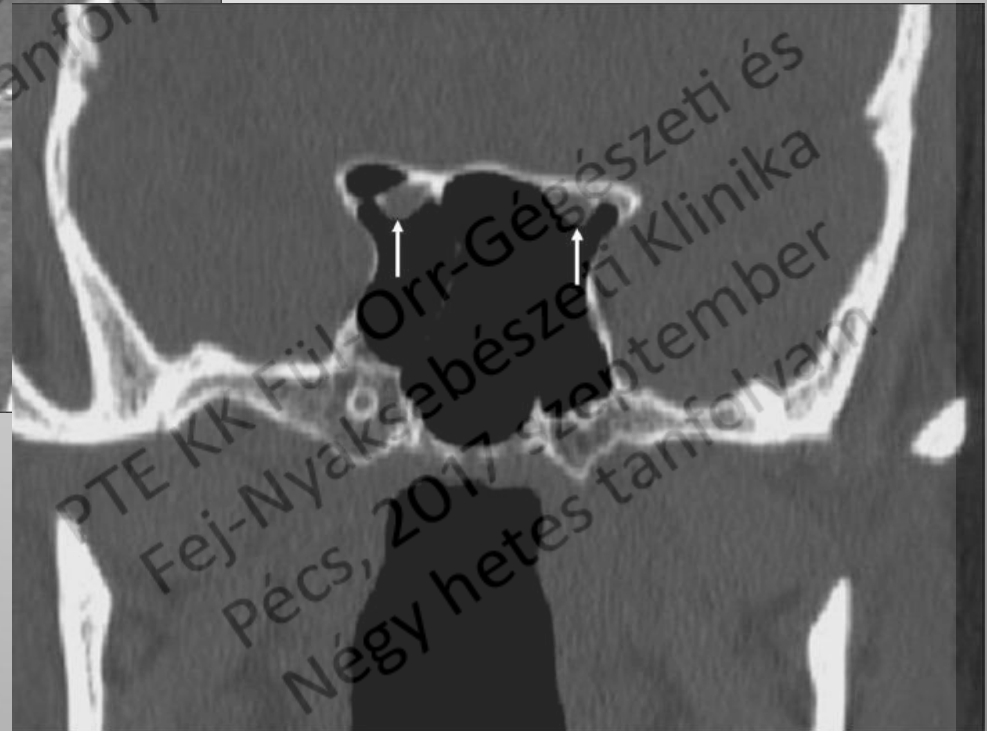
Uma Devi Murali Appavoo Reddy and Bhawna Dev - Pictorial essay: Anatomical variations of paranasal sinuses on multidetector computed tomography-How does it help FESS surgeons? Indian J Radiol Imaging. 2012 Oct-Dec; 22(4): 317-324.

Sinus sphenoidalis

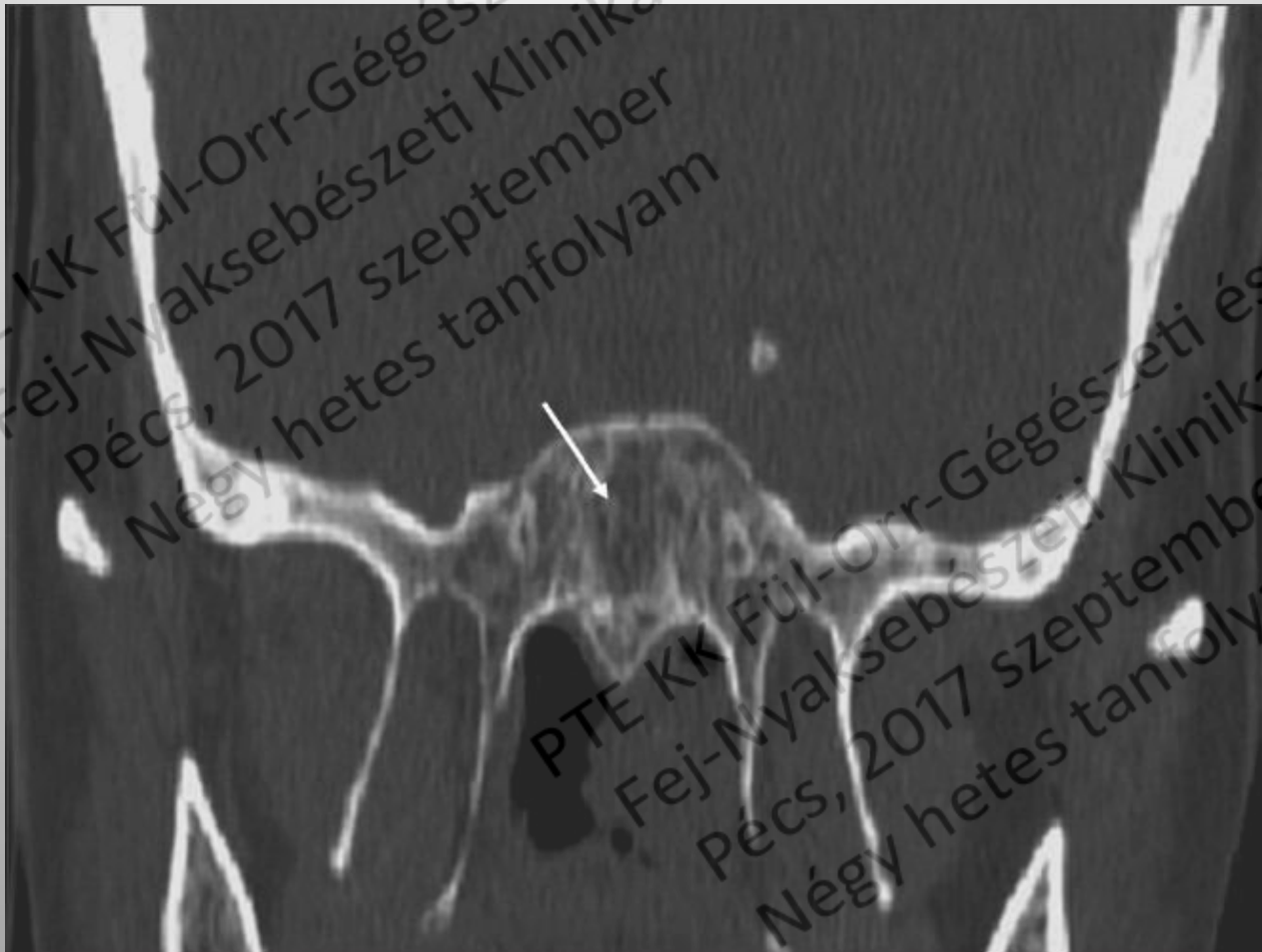
- Az arteria carotis interna bedomborodik a sinus sphenoidalisba
- Az arteria carotis interna csontos fala hiányos lehet
- Intersphenoid septum oldalirányú eltérése – az arteria carotis interna falához kapcsolódik

Nervus opticus

A sinus sphenoidalis agenesia

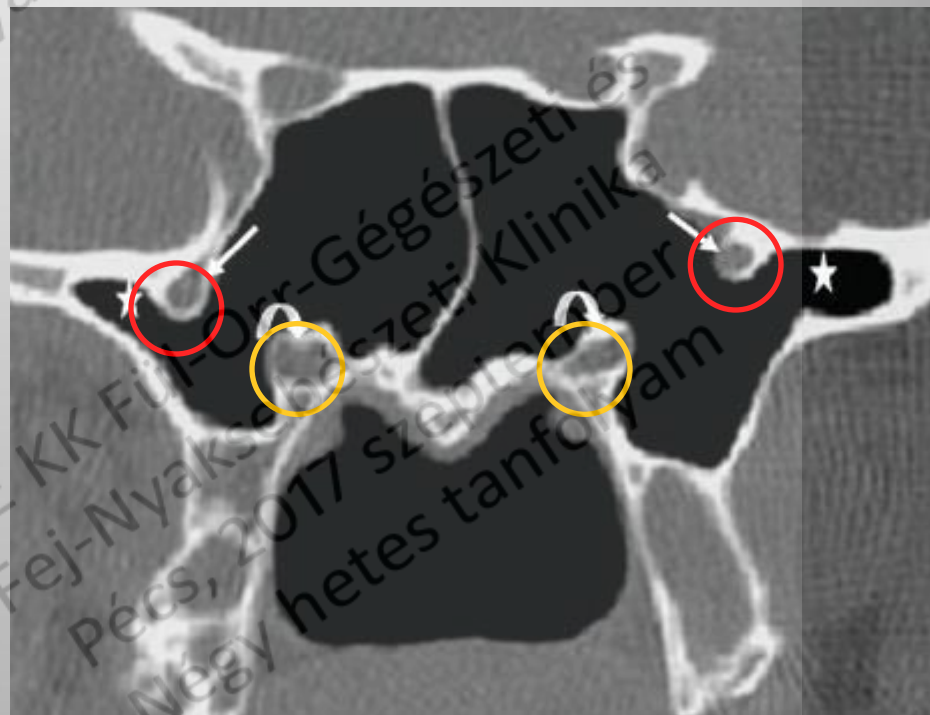
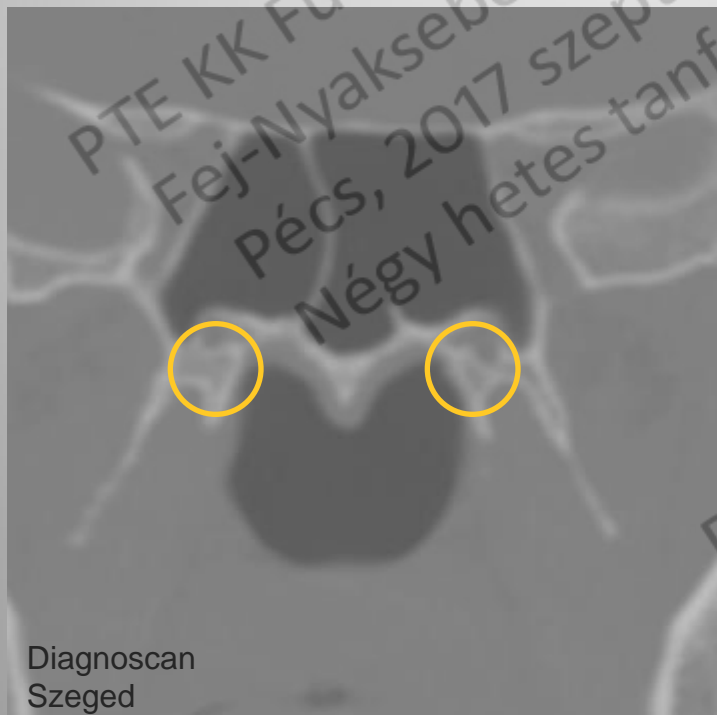

Uma Devi Murali Appavoo Reddy and Bhawna Dev - Pictorial essay: Anatomical variations of paranasal sinuses on multidetector computed tomography-How does it help FESS surgeons? Indian J Radiol Imaging. 2012 Oct-Dec; 22(4): 317-324.

A sinus sphenoidalis légtartalma – hyperpneumatisatio

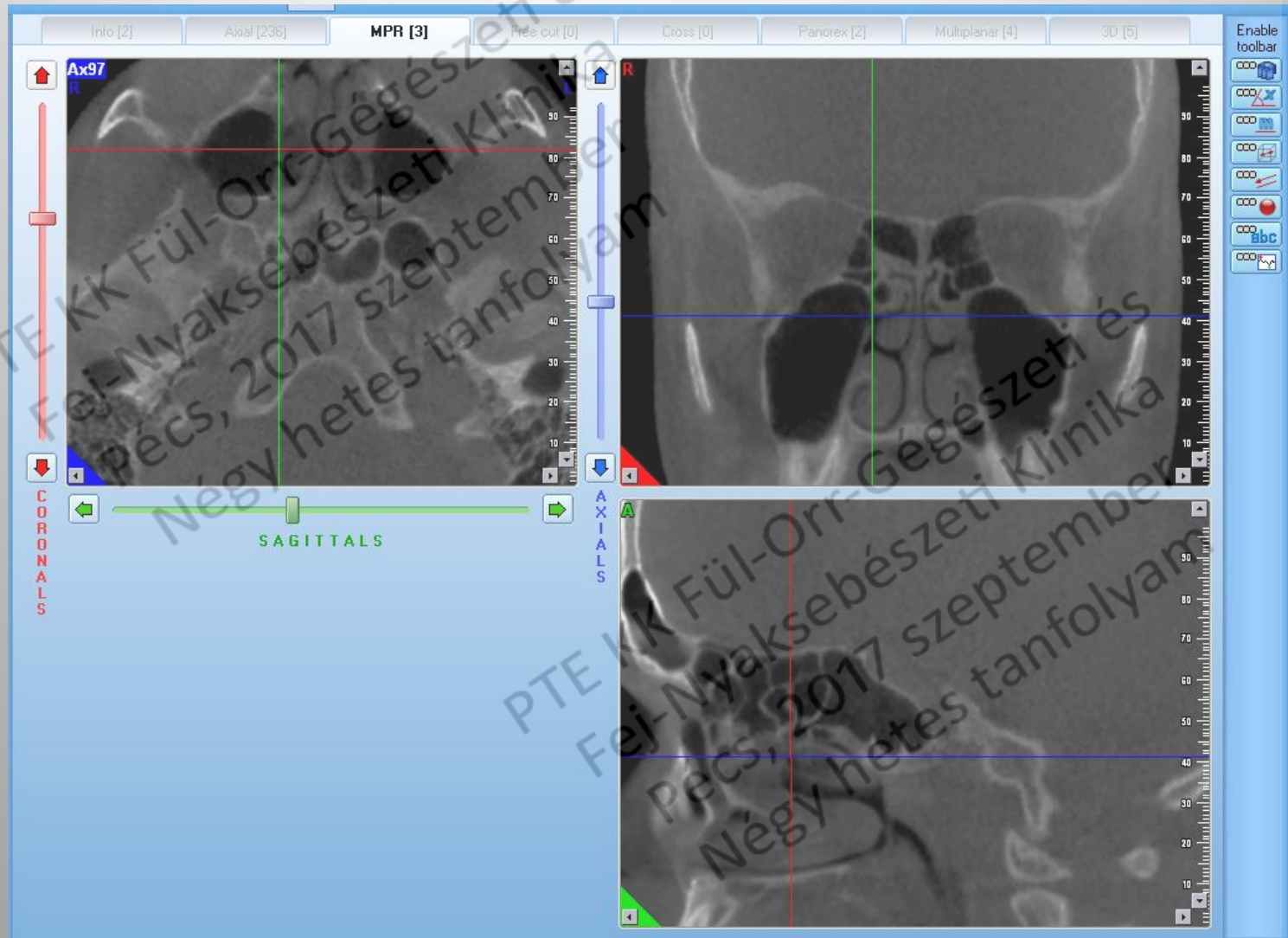
N. Vidianus (n. canalis pterygoidei) = n. petrosus maior + n. petrosus profundus

N. maxillaris

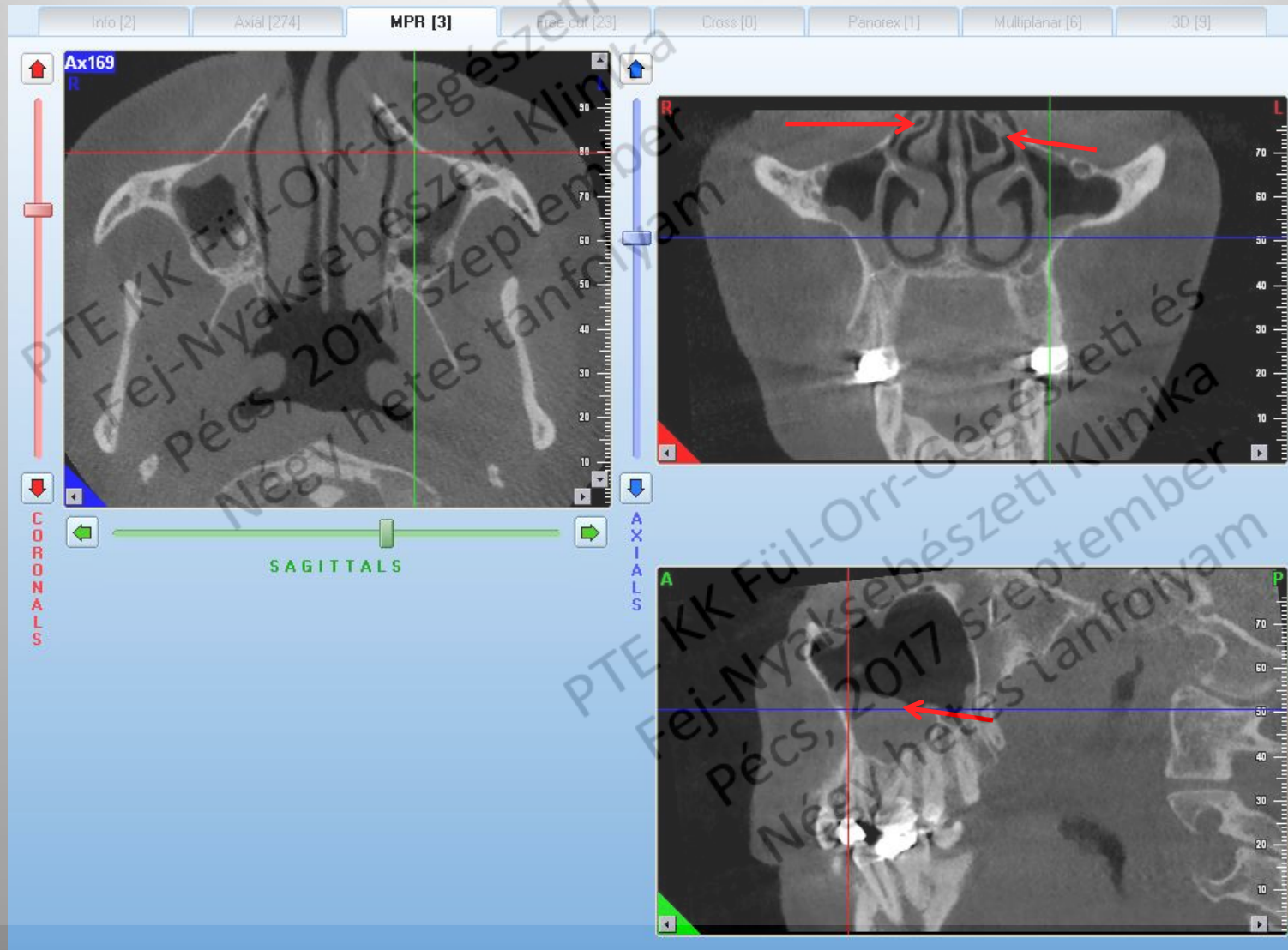

Uma Devi Murali Appavoo Reddy and Bhawna Dev - Pictorial essay: Anatomical variations of paranasal sinuses on multidetector computed tomography-How does it help FESS surgeons? Indian J Radiol Imaging. 2012 Oct-Dec; 22(4): 317–324.

Cone beam CT

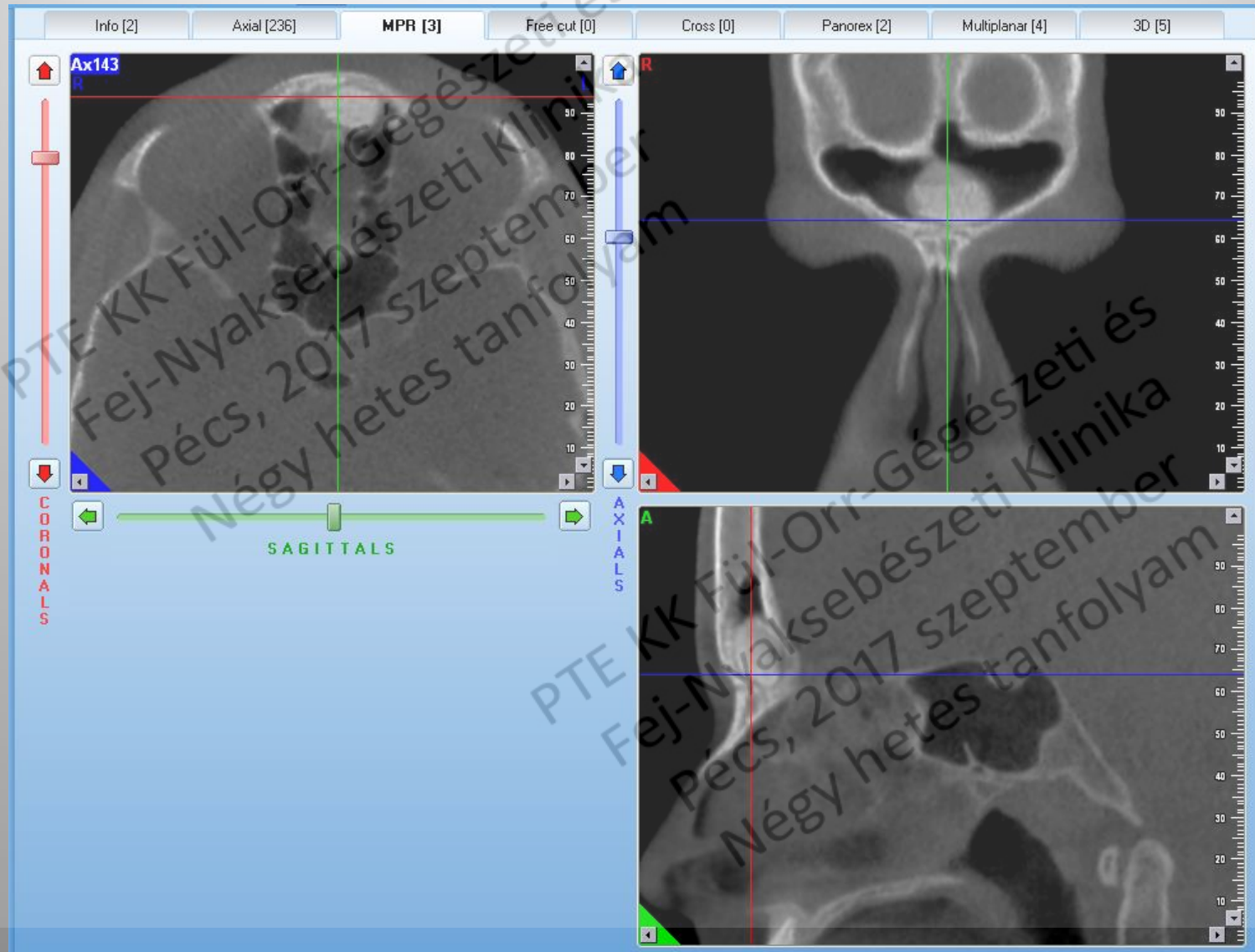

Cone beam CT

Cone beam CT

Összegzés

- Az orrmelléküregek anatómiája igen változatos
- A variációk predisponálhatnak betegségekre és sebészeti kihívást jelenthetnek

Radiológus:

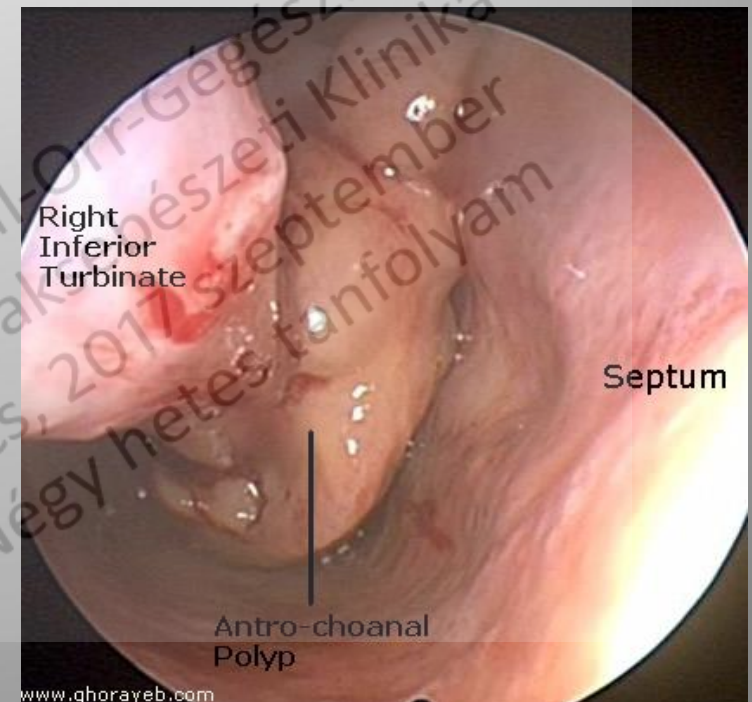
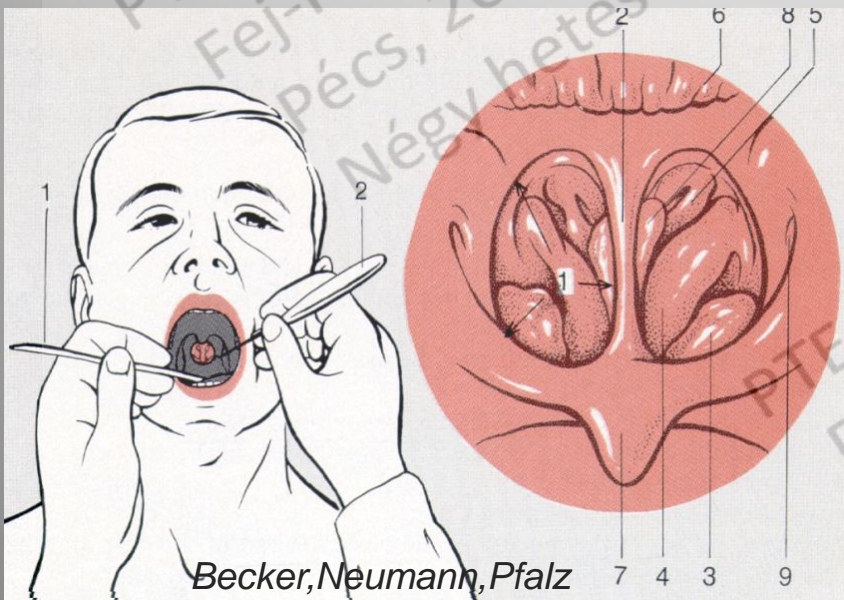
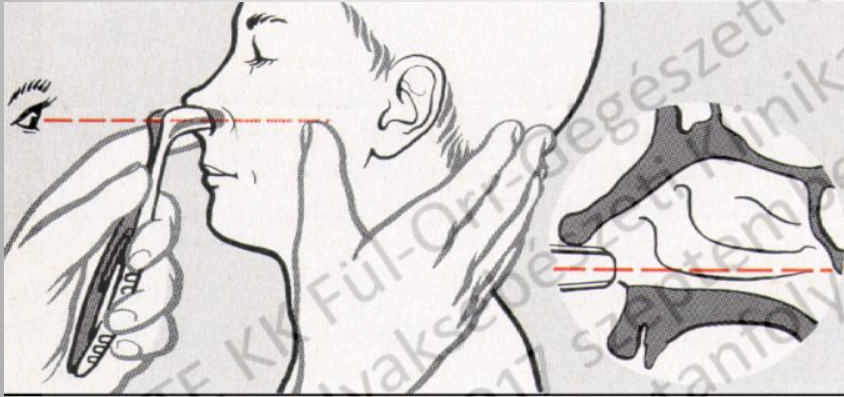
- Ismerje a FESS alapelveit
- A képalkotó vizsgálat helyes technikával készüljön
- Gondosan értékelje ki az orrmelléküregeket, különösen a rostasejteket és az ostiomeatalis egységet
- Ismerje fel azokat a variációkat, amelyek FESS során kockázatot jelenthetnek szövődmény kialakulására, és hívja fel rájuk a figyelmet

Sebész

- Nézze meg a felvételeket,
- Ismerje a radioanatómiát

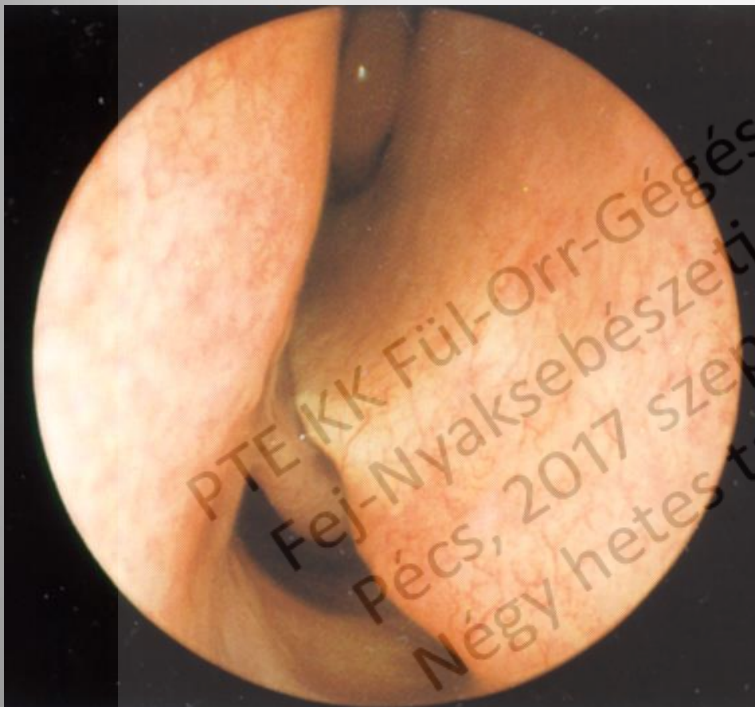
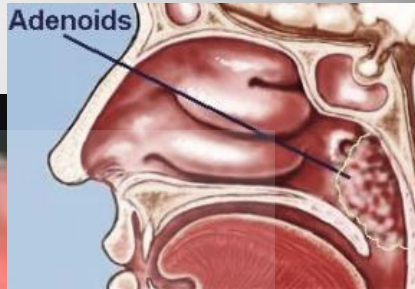
KONZULTÁCIÓ

Fizikális vizsgálat

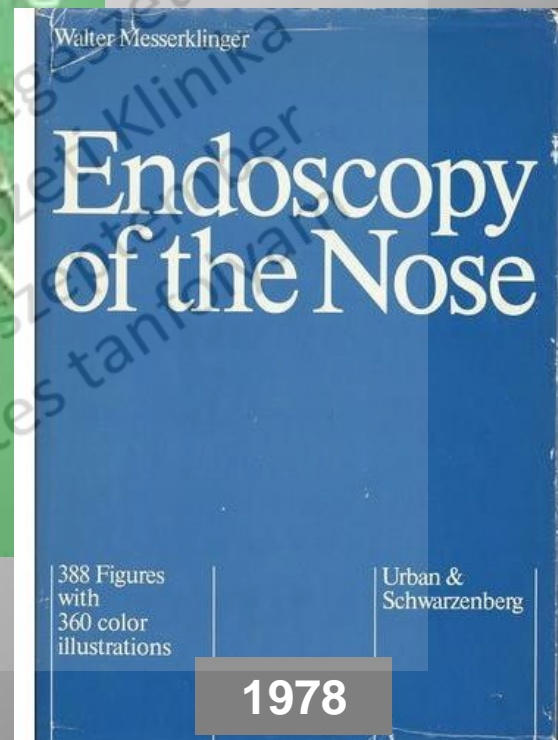

Rhinoscopia ant. et post.

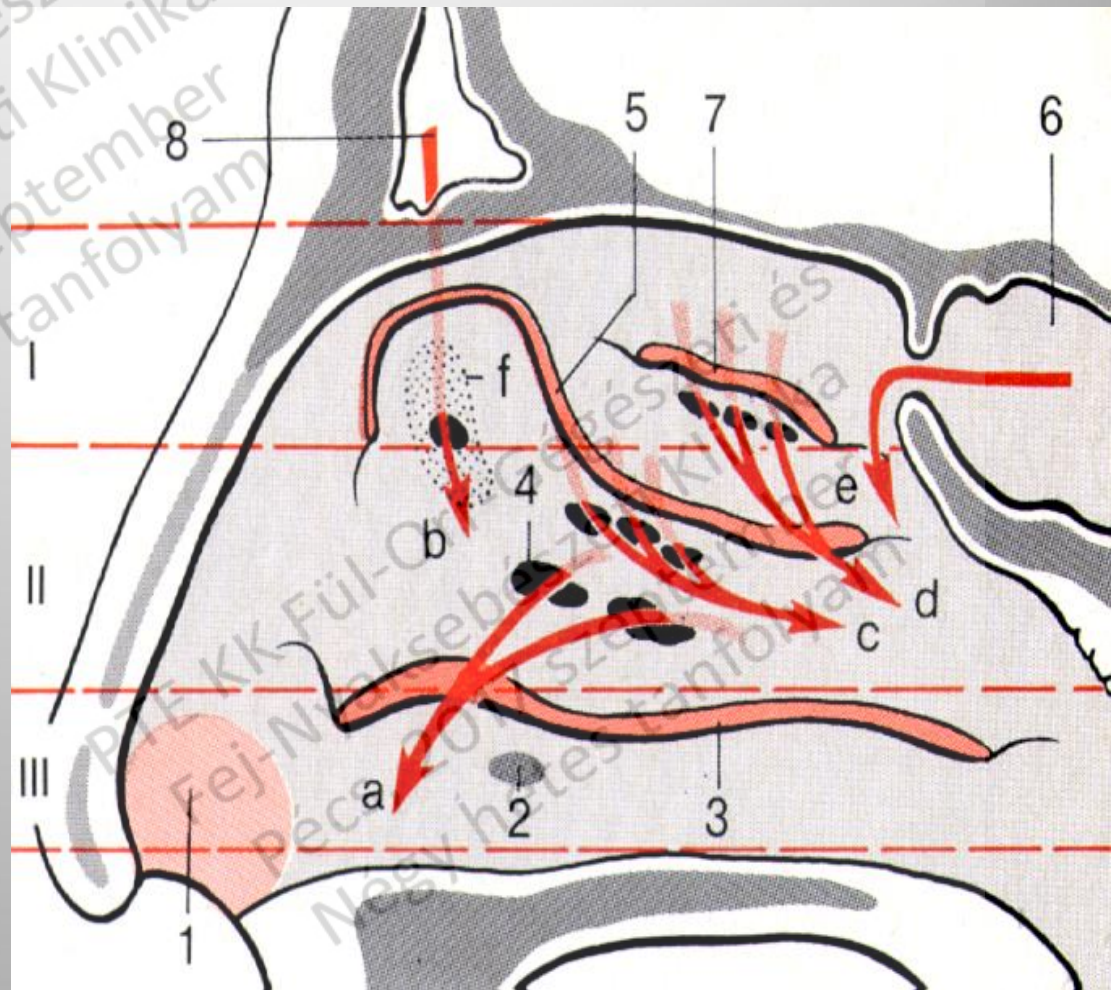
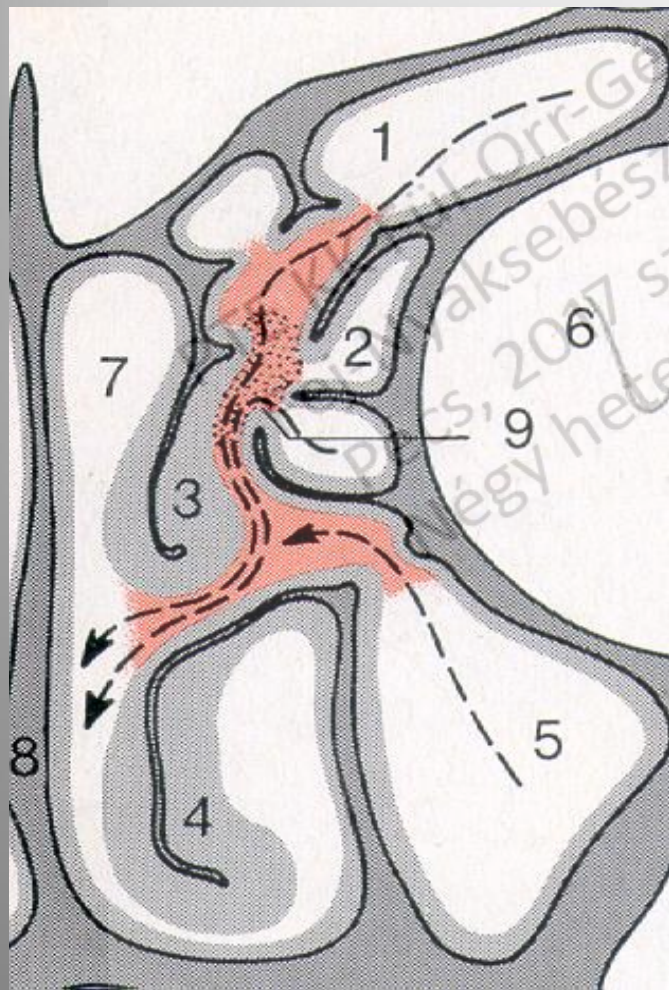
Diff. diagnózis:

Diagnosztikus orrendoscopyia I.

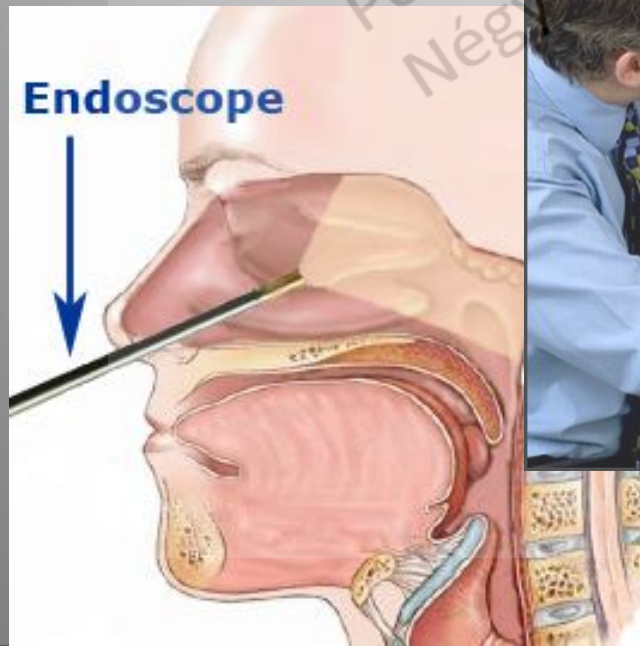
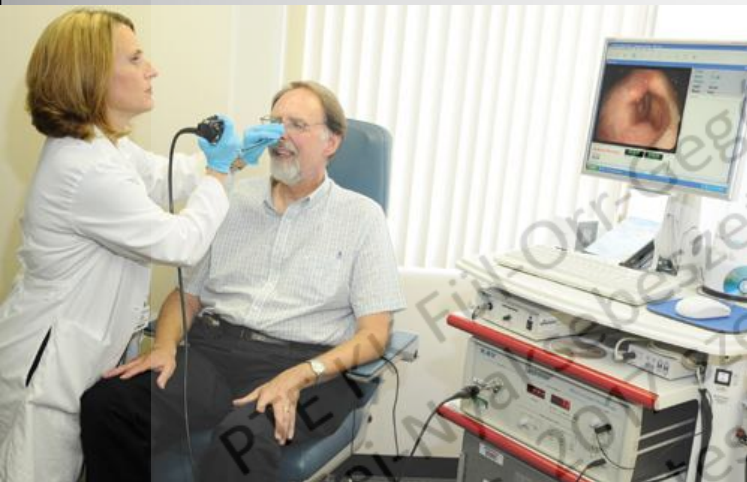
(Functional) Endoscopic Sinus Surgery

Ostiomeatal complex

Becker, Neumann, Pfalz

Diagnosztikus orrendoscopia II.

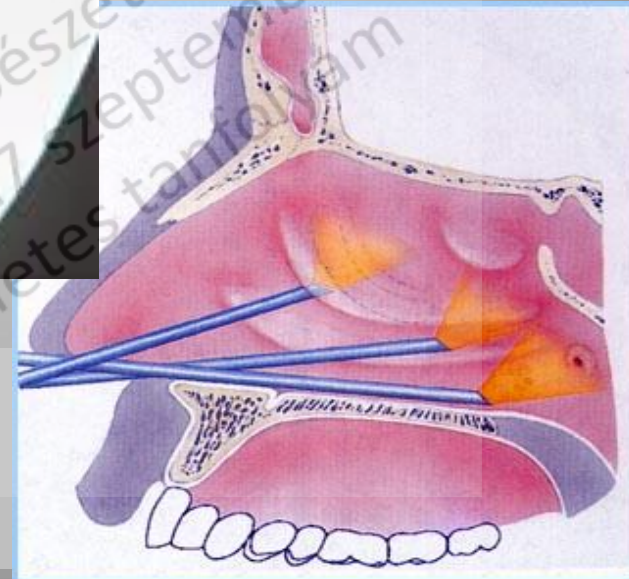

PTE KK Fül-Orr-Gégészeti és
Fej-Nyaksebészeti Klinika
Pécs, 2017 szeptember
Négy hetes tanfolyam

orrendoscopia.mpg

Orrendoscopia

Rhinitisek differenciál diagnózinga

- Sinusitis
- Orrpolyposis
- Strukturális és mechanikai eltérések
(orrsövényferdülés, orrkagyló-túltengés, concha bullosa, adenoid vegetatio, idegentest, choanalis atresia)
- **Tumorok (időfaktor!!!!)**
- Granulomák
- **Liquor-fistula**
- Egyéb (primer ciliaris dyskinesis, mucoviscidosis, immundefektusok, GORB)

Chronicus Rhinosinusitis +/- NP

Gyulladt orr/orrmelléküreg
nyálkahártya prolapsus.

Osztályozása

- Eosinophil polyposis
(kétoldali, multiplex, recidivál)
Ethmoiditis chronica
- Antrochoanalis-/
sphenochuanalis polyp
- Neutrophil polypok
- Egyéb

Chronicus Rhinosinusitis +/- NP

Tünetek: orrdugulás,
orrváladákozás,
szaglászscsökkenés.

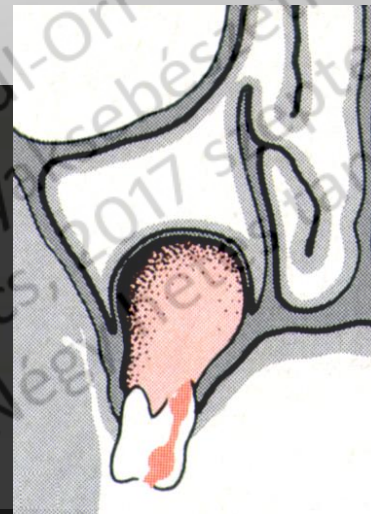

Chronicus Rhinosinusitis +/- NP

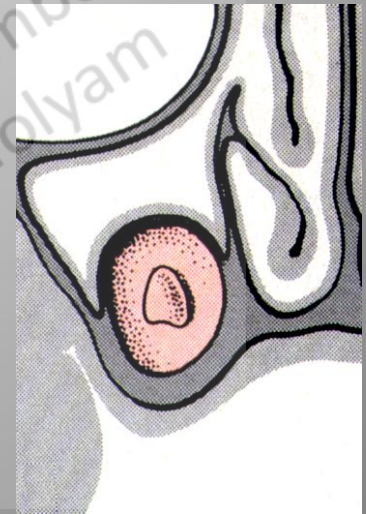
- **Eosinophil orrpolypsis:** kombinált kezelés.
  - Műtét (FESS), lokális szteroid, szisztémás szteroid.
- **Nem eosinophil orrpolypsis:** sebészi kezelés (FESS).

Orrmelléküreg cysták

- Leggyakoribb az arcüregben
- Osztályozása:
  - retenciós cysták
  - dentogen cysták

Radicularis

Follicularis

Mucocele, pyocele az orrmelléküregekben

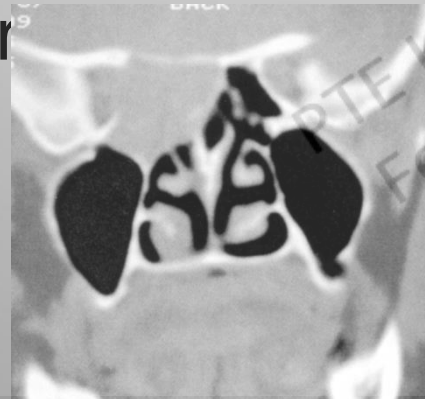
- Oka: orrmelléküregek kivezető nyílásának tartós elzáródása: trauma, gyulladás, tumor, előző műtét következtében.
- Leggyakoribb:

Mucocele sin. front. I. d.

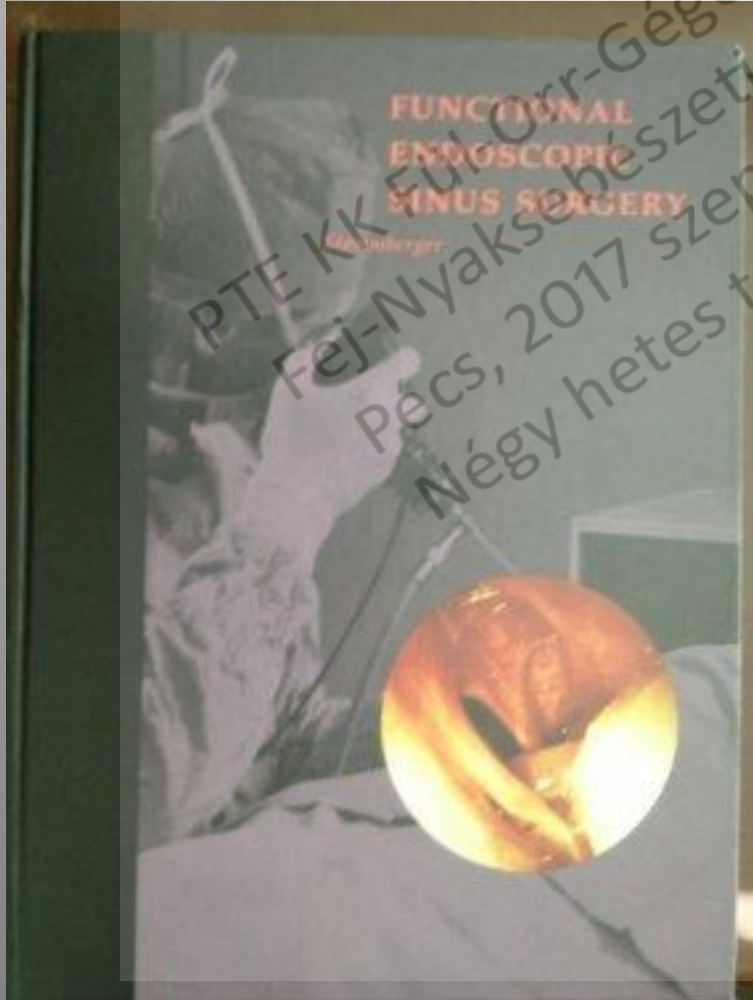
Mucocele sin. sphenothm. I. d.

Sinusitis – diagnosis

- Klinikai tünetek
  - Rhinoscopia ant., post.
  - Orrendoscopia
  - Radiológiai vizsgálat
(koronális síkú OM-CT)
  - Ultrahang
  - Orrváladék bakt. vizsg.,
cytológia, szövettan
- Differential-diagnosis
- Rhinitisek
  - Fejfájást okozó
betegségek
  - Orr-, orrmelléküreg
tumorok, granulomák
  - Egyéb (adenoid
vegetatio, deviatio septi
nasi, choanalis atresia,
idegentest)

Orrendoscopos terápiás beavatkozások

H. Stammberger

D. Kennedy

P.J. Wormald

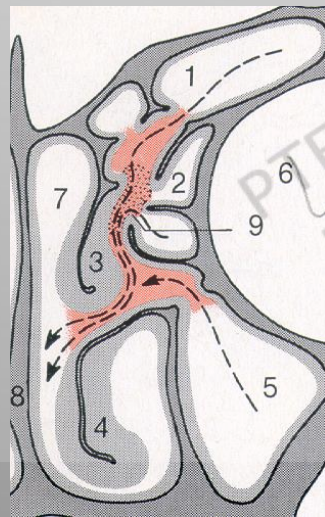

Orrmelléküreggyulladásának műtéti kezelése recidiváló heveny/chronicus sinusitisben

- Primer műtét:

functional endoscopic
sinus surgery=**FESS**

Lényege: a megbetegedett
rostasejtek kitakarítása,
a nagy melléküreggek
szellőzésének
helyreállítása.

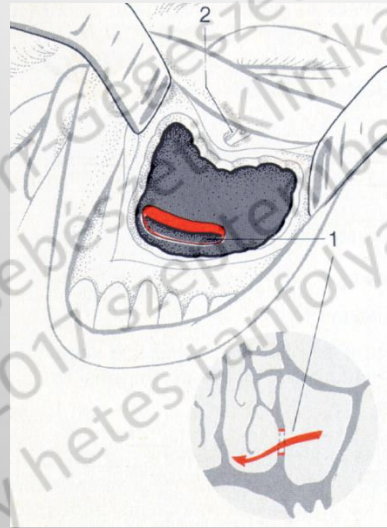

FESS szövődményei

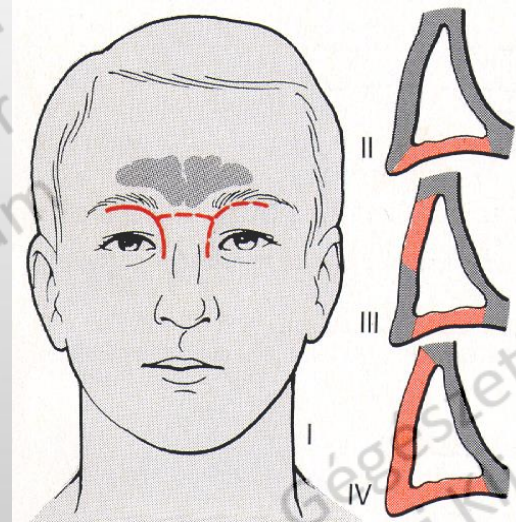
- Nazális
  - Epistaxis
  - Hegesedés
  - Pörk képződés
  - Empty nose
- Intracraniális
  - CSF leak
  - Meningitis
  - Agytályog
- Orbitalis
  - Lamina papiracea
  - Tenon tok szemizom
  - Haematoma
  - N. opticus

Orrmelléküregek gyulladásának műtéti kezelése Radikális műtétek

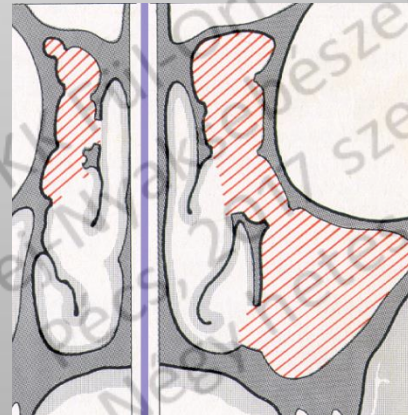
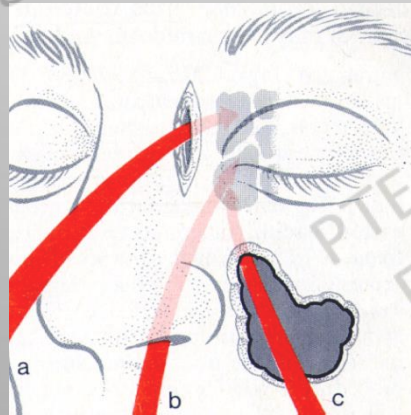
Op. Luc–Caldwell

II. Op. Jansen–Ritter

Rostasejt műtétek

Endonasalis és transmaxillaris ethmoidectomia

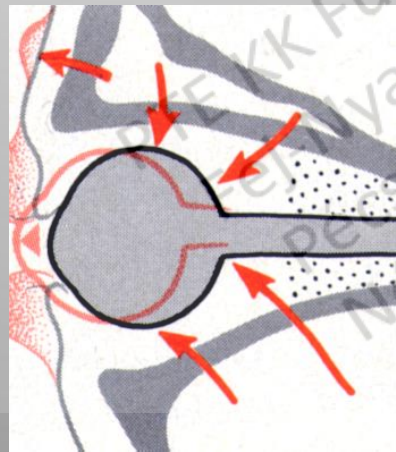
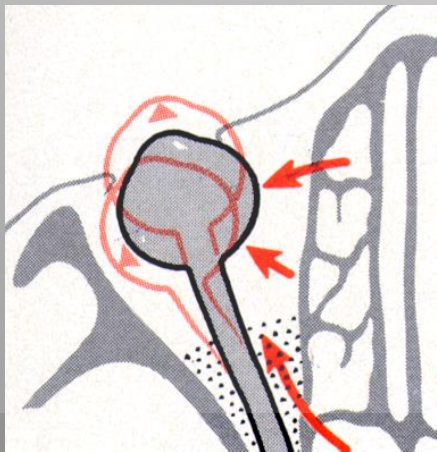
Az orrmelléküreg gyulladások szövődményei

- Orbitalis komplikációk
- Endocranialis komplikációk
- Áttörés a külső lágyszövetekbe
- Csontkomplikációk

Ok: heveny sinusitis v. chronicus sinusitis heveny exacerbatioja

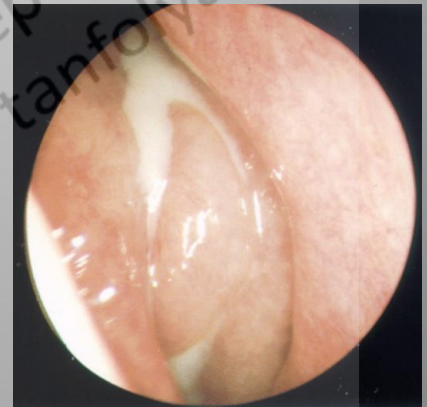
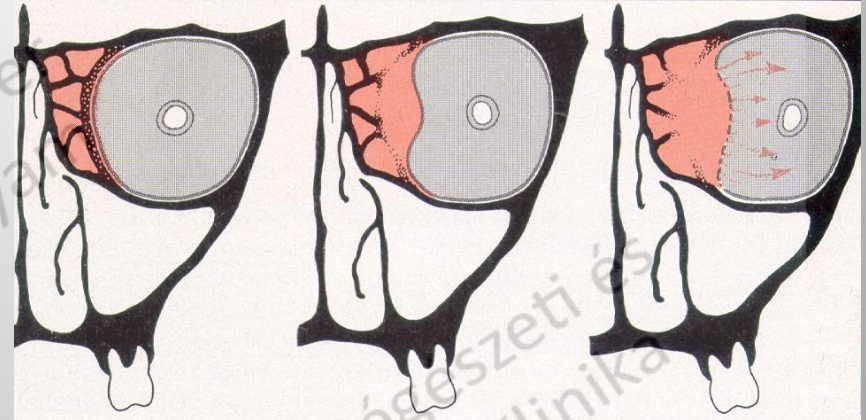
Terjedés módjai:

- direkt áttörés (ostitis)
- erek mentén
- haematogen

Az orrmelléküreg gyulladások szövődményei, orbitalis komplikációk

- Orbita-oedema
- Orbitalis periostitis
- Subperiostealis tályog
- Orbitalis phlegmone
- Neuritis retrobulbaris
- Apex orbitae-syndroma

Pansinusitis acuta I. s., oedema orbitae

Az orrmelléküreg gyulladások szövődményei, orbitalis komplikációk

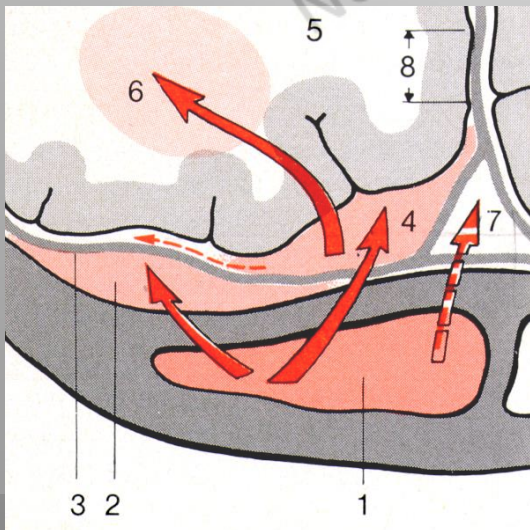
Subperiostealis tályog

Orbitalis phlegmone

Az orrmelléküreg gyulladások szövődményei, endocranialis komplikációk

- Epiduralis tályog
- Subduralis tályog
- Rhinogen agytályog
- Sinus cavernosus thrombosis
- Rhinogen meningitis

- Epiduralis tályog:

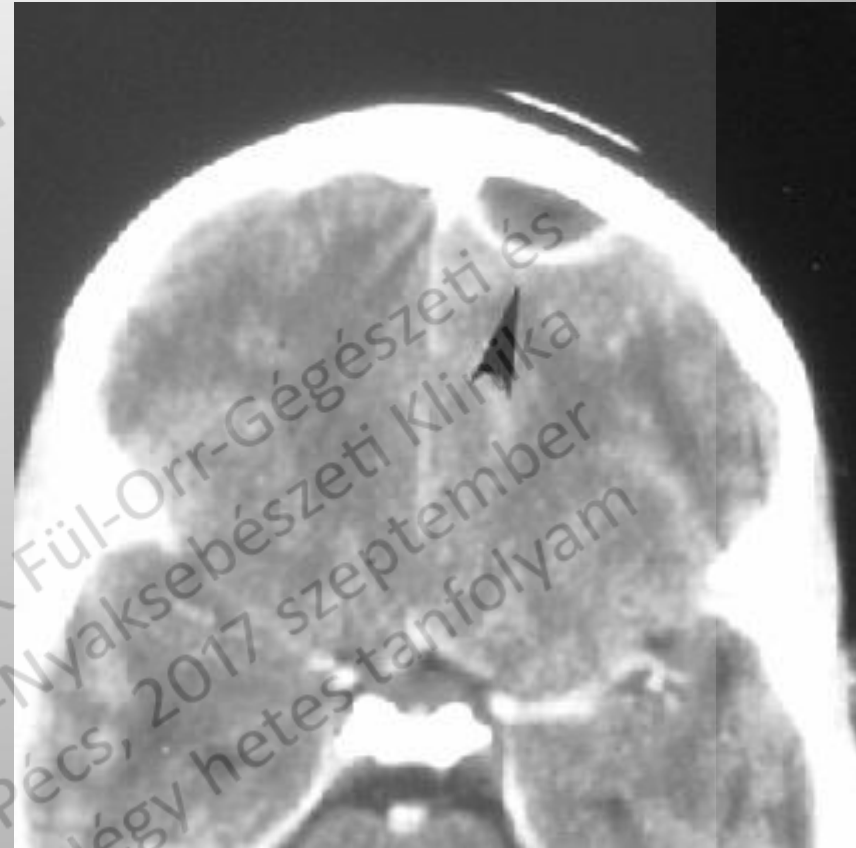
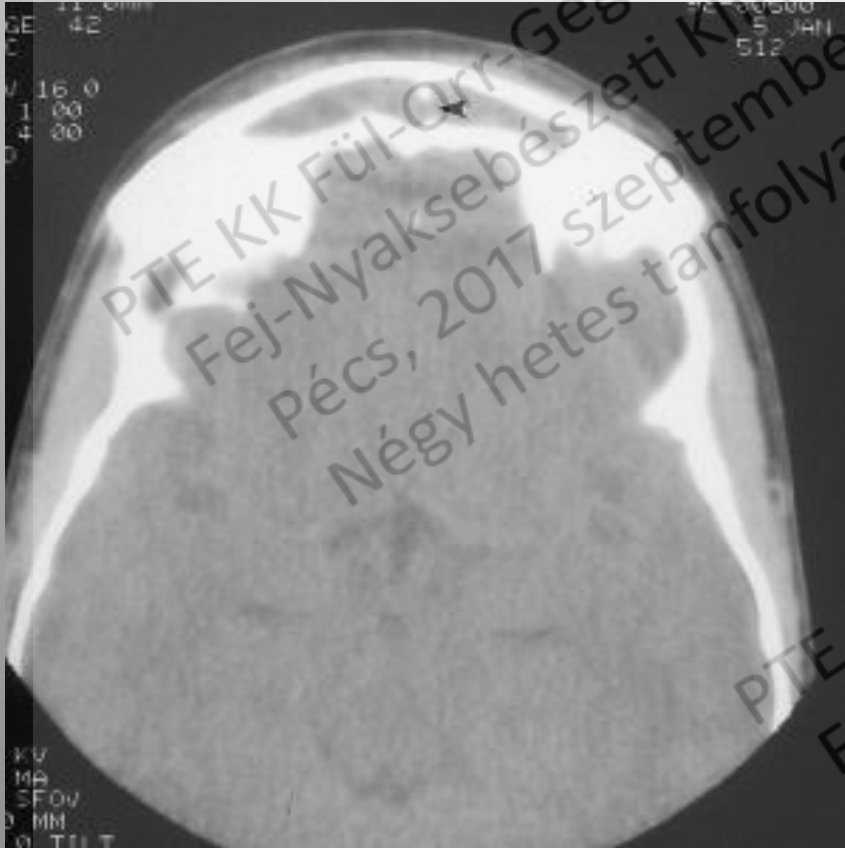
Nem jellegzetes tünetek.

Fejfájás, hőemelkedés.

- Subduralis tályog:

Fokozódó fejfájás, meningealis izgalmi tünetek, neurológiai gócjelek.

Epidurális tályog

Az orrmelléküreg gyulladások szövődményei, endocranialis komplikációk

Rhinogen meningitis

Láz, fénykerülés,
hyperaesthesia. Fejfájás,
tarkókööttség, hányás.

Kernig, Brudzinsky pozitív.

Agyidegtünetek (pl. III, IV).

Liquor: fokozott nyomás,
fokozott sejtszám,
fehérje, csökkent
cukortartalom.

Sinus cavern. thrombosis

szemhéj oedema, fejfájás
chemosis,

szemmozgás-

korlátozottság majd
ophtalmoplegia

protrusio bulbi

fokozódó látáscsökkenés
majd teljes vakság

sepsis

Az orrmelléküreg gyulladások szövődményei, endocranialis komplikációk

Rhinogen agytályog

- Homloklebenyben
- Stádiumai: initialis, latencia, manifest, terminalis
- Gyanu jelek: fejfájás, koponyakopogtatási fájdalom, hányinger nélküli hányás, fáradékonyság.

Manifest tünetek:

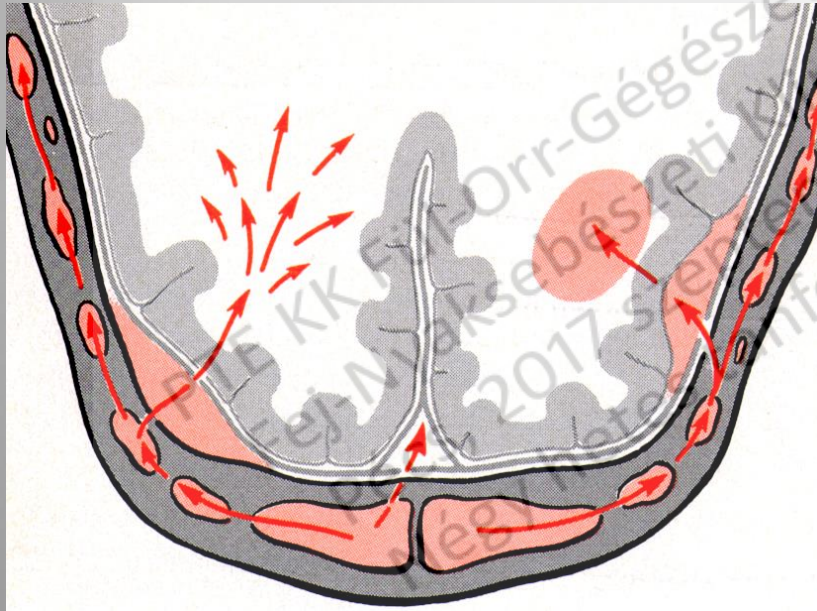
- féloldali anosmia,
- psyches zavarok (érdeklődés csökk., koncentrációs képesség csökk., lelassúbbodás, psyches alteráció)
- agyideg-kiesések (I., III., VI.)

Az orrmelléküreg gyulladások szövődményei, külső áttörés

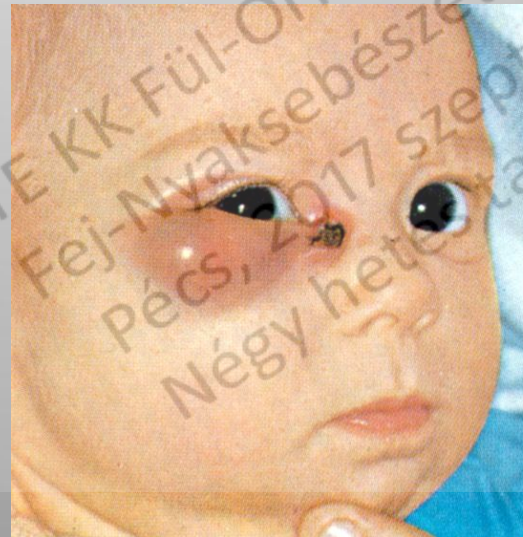

Pansinusitis chr. I. s. exacerb. acuta
Phlegmone orbitae I. s. külső áttöréssel

Az orrmelléküreg gyulladások szövődményei, csontkomplikációk

Lapos csontok osteomyelitise

Felső állcsonti osteomyelitis

Az orrmelléküreg gyulladások szövődményei

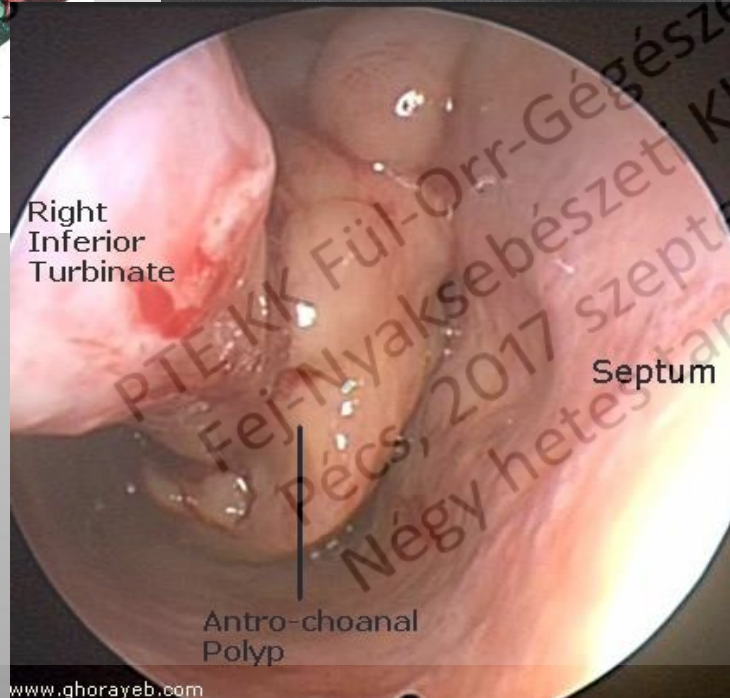
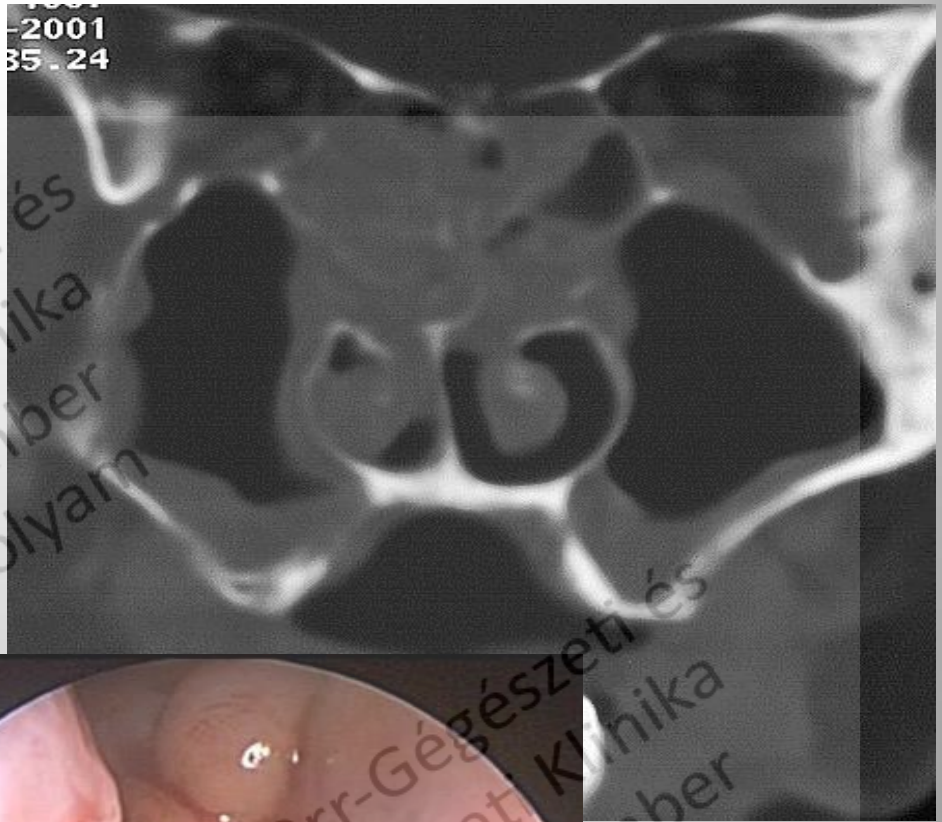
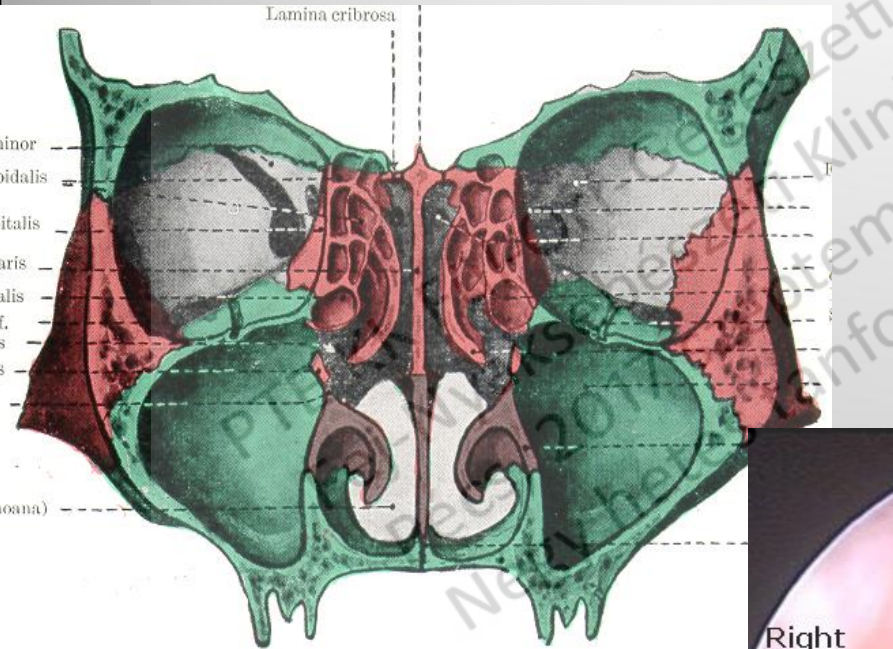
Diagnosis

- Klinikai tünetek
- Fizikalis vizsgálat
Orrendoscopia
- CT, MRI, angiographia
- Ideggyógyász, liquor,
EEG
- Szemész, idegsebész

Therápia:

- A kiindulási orrmelléküreg(ek) műtéti feltárása, drainálása.
- Antibiotikum.

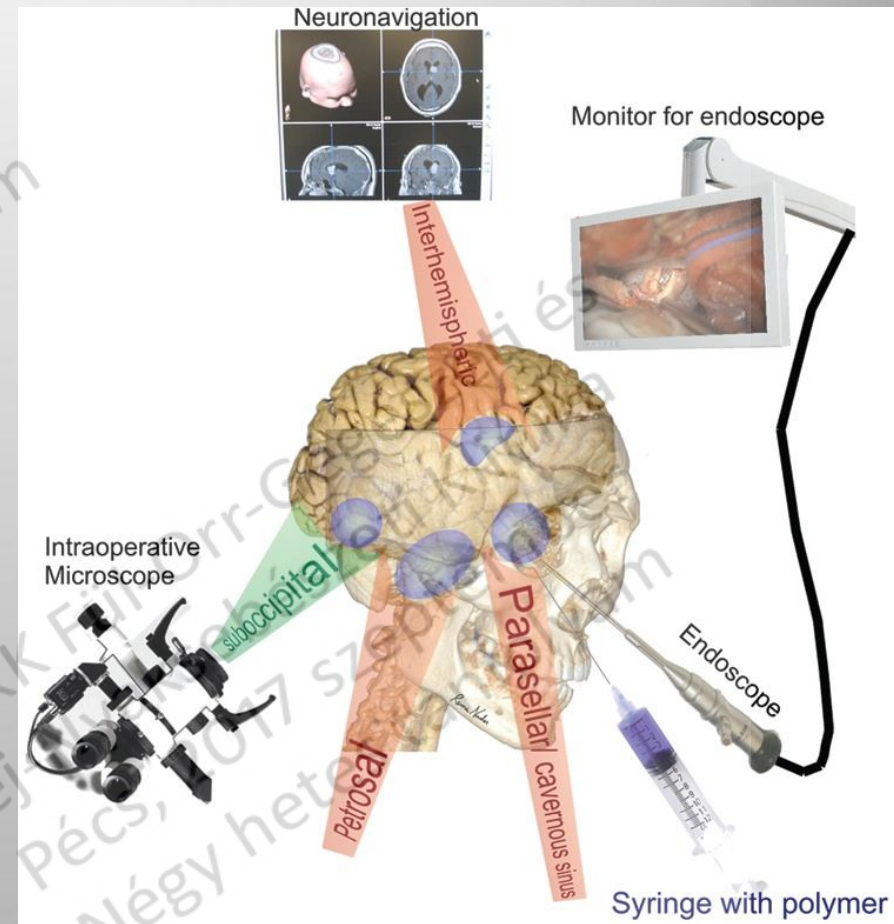
(F)ESS

Kiterjesztett alkalmazás: Orr- és orrmelléküregi tumorsebészet

Hagyományos transzfaciális feltárás

Endonazális endoszkópos feltárás

Rhinology Supplement 22:

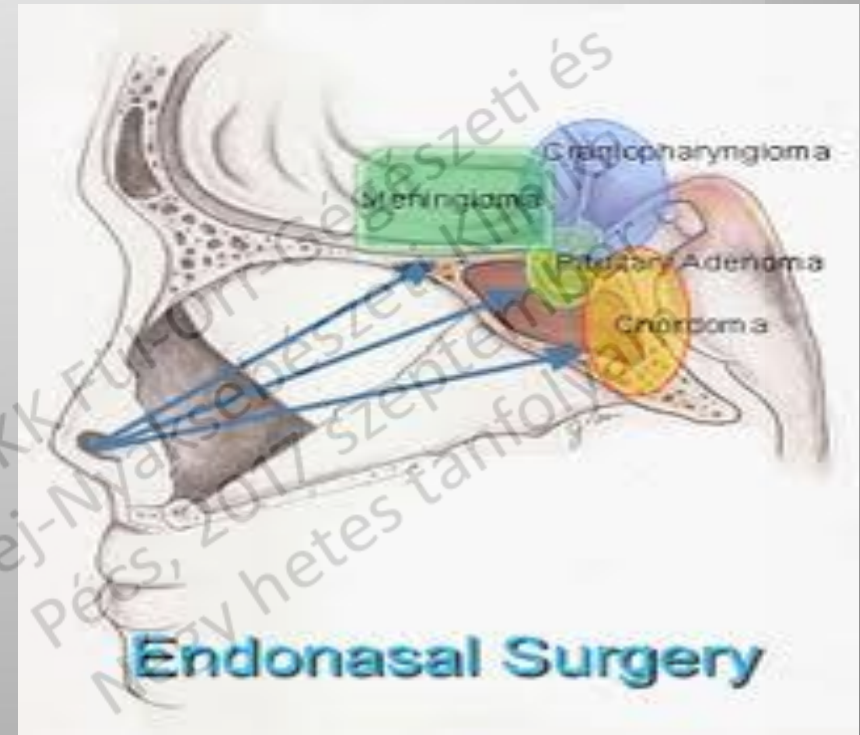
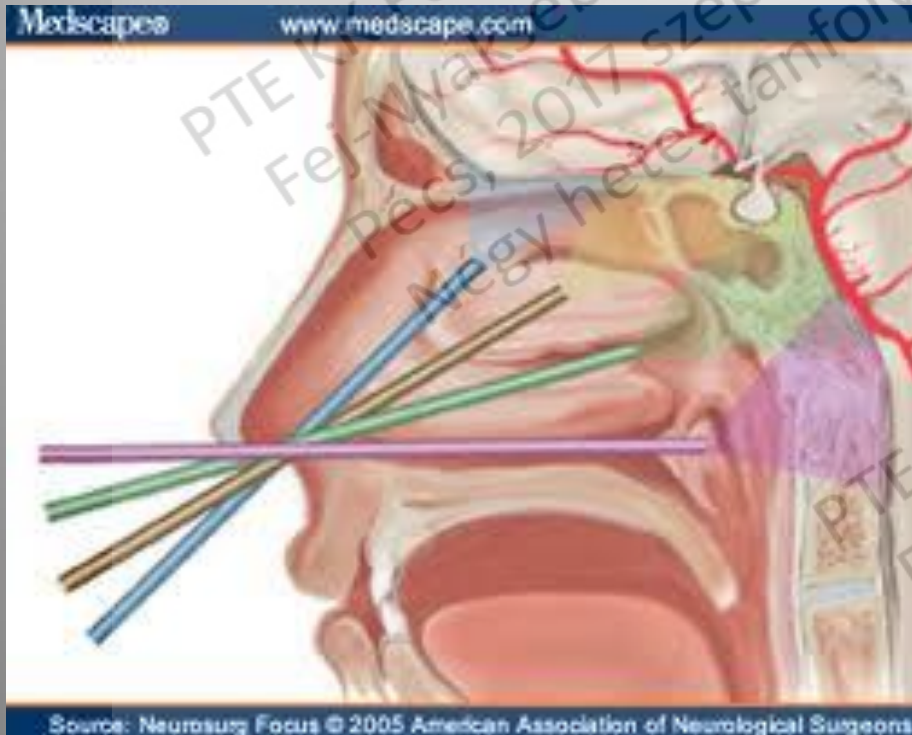
European Position Paper on Endoscopic Management of Tumours of the Nose, Paranasal Sinuses and Skull base

- Sebészi anatómia
- Diagnózis, prognosztikus faktorok, staging
- Endoscopos technikák, tréning program
- Onkoterápia
- Tumor adatbázis

Transnasalis endoszkopos koponyaalapi műtétek indikációs területei:

Endoscopos training program

1.szint:

- FESS
- Endoscopic sphenoidotomy
- A. sphenopalatina ligatura
- Sinus frontalis

2.szint:

- Kiterjesztett (F)ESS
- Liquor fistula zárás
- Sin. sphenoid lat. recessus
- Sella/hypoph. (intrasellar)

3.szint

- Med.orbital decompressio
- N. opticus decompressio
- Sella/hypoph. (extrasellar)
- Transclival feltarás

4.szint:

- Transplanum
- Transcribriform
- ICA dissectio

5.szint:

- Transpterygoid
- Infratemporal
- Vascular surgery

Ha az endoscopos feltarás nem elégséges, nyitott műtéttel kell folytatni !

Endoscop előnyei:

- Kisebb feltárás és destrukció
- Rövidebb hospitalizáció
- Kevesebb fájdalom
- Kevesebb dysaesthesia
- Szövetközeli visualizáció
- Kiszélesedett látótér (45°, 75°)

Limitációk:

- Elülső sin.max. fal és homloküregi érintettség
- Vérzés/látási viszonyok
- Spec. műszerigény
- Tanulási idő/költségek

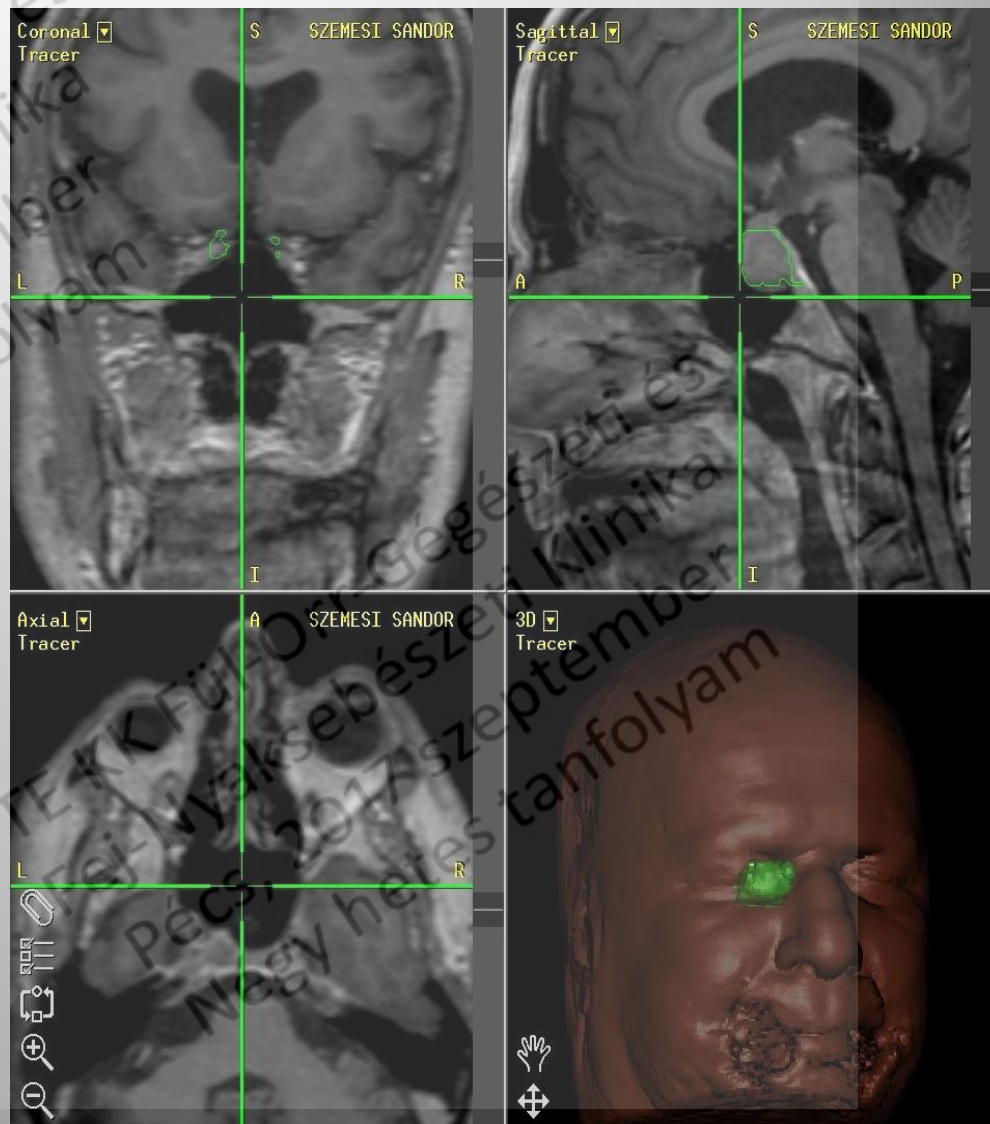
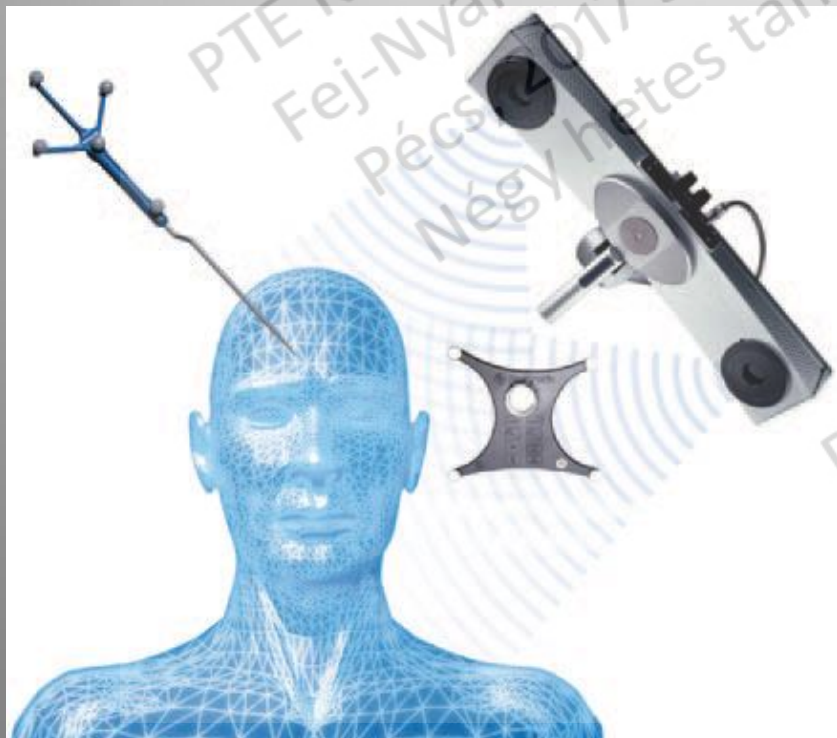
Külső feltárás:

- Nagy tapasztalat
- Széles feltárás és rálátás
- Korlátlan külső kiterjesztés
- Rövidebb műtéti idő ?
- Vérzéscsillapítás

Intraoperatív navigációs rendszer

- gyermek
- reoperáció
- extranasalis kiterjedés
- dura, orbita(csúcs)

Mit hoz a jövő...?

